

גמרא סדורה

מסכת

סנהדרין

פרק ח' - "בן סוֹרֵר ומוֹרֵה"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות,
בעריכה מבארת

לימוד פרק זה מוקדש להורי היקרים ואהובים
ר' יעקב משה ומרים שלי ווינט
שעוזרים, תומכים ודואגים,
והביאוני לחיי עוה"ז ולחיי עוה"ב
שיזכו לשנה טובה ומתוקה בבריאות ונחת בגשמיות וברוחניות
להם, לבניהם, כלותיהם, נכדיהם, נניהם וכל משפחותיהם

ניתן להיות מנויים על הגמרא סדורה לדף היומי
רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
או במייל vinetdb81@gmail.com

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ד. הר חברון 9040700

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "זכר בנייך לימודיך" ולדניאל ברק ווינט.

מסכת סנהדרין פרק ח' - "בן סורר ומורה"

1. סח, ב

מתניתין

סח, ב

בן סורר ומורה,

מאימתי נעשה בן סורר ומורה?

משיביא שתי שערות, ועד שיקיף זקן.

התחתון, ולא העליון.

אלא שדברו חכמים בלשון נקיה.

שנאמר "כי יהיה לאיש בן" (דברים כא, יח) -

"בן" - ולא בת,

"בן" - ולא איש.

קטן - פטור,

שלא בא לכלל מצות.

גמרא

"קטן" מנלו ד"פטור"?

מנלו?!

כדתנני טעמא "שלא בא לכלל מצות"!

ותו:

היכא אשכחן דענש הכתוב, דהכא ליבעי קרא למיפטריה?!

אנו הכי קאמרינן:

אטו בן סורר ומורה על חטאו נהרג? על שם סופו נהרג!

וכיון דעל שם סופו הוא נהרג, אפילו קטן נמי!

ועוד,

"בן" - ולא איש" - קטן משמע!

אמר רב יהודה אמר רב:

דאמר קרא: "וכי יהיה לאיש בן" (דברים כא, יח),

בן הסמוך לגבורתו של איש.

רש"י

מתני'

בן סורר ומורה וכו'. סדר

נסקלין דתניא בפרקין דלעיל

מסיים הלכותיו ואזיל:

משיביא ב' שערות. אבל מקמי

הכי לא מיענש כדמפרש ואזיל

שעדיין לא בא לכלל מצות:

עד שיקיף זקן. שיהא זקן מוקף

שער סביב כולו:

התחתון ולא העליון. לא זקן

ממש אלא זקן אותו המקום

אלא שדברו חכמים בלשון

נקיה:

שנאמר בן ולא איש. וזה

משהקיף זקן איש הוא ואעיג

דבן מקטנותו קרוי בן לא מצין

לחיובי מקמי שיביא שתי

שערות דקטן פטור שלא בא

לכלל מצות הלכך חיוביה בתר

הכי הוא ואעיג דמכי מיתתי

שתי שערות לענין כל התורה

איש הוי מיהו כי מיעטיה קרא

לאו בתחלת אישותו קא ממעט

כדמפרש בגמרא בן הסמוך

לגבורתו של איש אלמא בתחלת

אישותו חיביה קרא:

גמ'

היכא אשכחן. בשאר עונשין

דענש הכתוב את הקטן דהכא

בעי קרא למיפטריה:

אטו בן סורר ומורה על שם

חטאו נהרג. דנבעי בר עונשין

וכי מה חטא שיהרג מפני שאכל

תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין

ועל שם סופו נהרג כדמפרש

בשלהי פרקין (דף עב). סוף

שמגמר נכסי אביו ומבקש

למודו ואינו מוצא וכו' אמרה

תורה מוטב ימות זכאי ואל

ימות חייב:

וכי יהיה לאיש בן סורר ומורה.

לכשיגיע לכלל איש הבן הזה

קורא לו הכתוב בן סורר

ומורה:

2. סח, ב

רפ"י

תני ר' חייא. במתניתיה הכי
 משיביא שתי שערות עד שיקיף
 זקן עד שיקיף עטרה:
כי אתא רב דימי. פרשה דהא
 דתנא עד שיקיף עטרה
 לאשמועינן דהקפת זקן התחתון
 דקתני מתניי הקפת גיד קאמר
 סמוך לביצים ולא הקפת הכיס
 של ביצים דהוו לבתר הכי
 טובא:

"עַד שִׁיקִיף זָקֵן הַתַּחְתּוֹן".

תני רבי חייא:

"עַד שִׁיקִיף עֶטְרָה".

כי אתא רב דימי אומר:

הקפת גיד, ולא הקפת ביצים.

3. סח, ב - סט, א

רש"י

רב חסדא סבר קטן שלא הביא שתי שערות מוליד:
לכדרב יהודה. דאמר האי לאיש בן סורר ומורה עצמו קאי והכי קאמר כשיהיה הבן לאיש כלומר כשיגיע לכלל אישות:
ה"ג א"כ לימא קרא בן לאיש. דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש:

מאי כי יהיה לאיש בן. השתא משמע כשיהיה לאיש בן דהאי איש אאבות קאי ולמעוטי דבנו של קטן פטור לעולם:
ואימא כוליה. האי קרא לכדרב חסדא הוא דאתי למעוטי בנו של קטן אבל קטן עצמו מיחייב דהא בן כתיב וסמוך לגבורתו של איש מנא לן:

ה"ג א"כ לימא קרא כי יהיה בן איש. א"כ דכוליה אאבות קאי לא לכתוב ביה למייד אלא וכי יהיה בן איש סורר ומורה דמשמע בנו של איש ולא בנו של קטן:
מאי. וכי יהיה לאיש למה הקדים לאיש ברישא והוצרך להטיל בו למייד:

שמע מינה תרתי. משום דהשתא משמע הכי ומשמע הכי כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש ומשתמע נמי אאבוה כי יהיה לאיש גדול בן ולא שיהיה לקטן בן:
ופליגא דרבה. הא דרב חסדא דאמר קטן שמוליד פטור דאלמא דקטן מוליד פליגא דרבה:

ואם אין לאיש גואל. גבי גזל ונשבע על שקר דכתיב לעיל מינה והתנדו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרן של גזלה:
שאינו לו גואלים. אין לך אדם בישראל שאינו לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם: בגזל הגר: ומת לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים:

ואמר רחמנא איש. ולא כתיב ואם אין לו גואל מאי טעמא כתיב איש אלא משום דכתיב ואם דמשמע פעמים שיש לו יורשים ולהכי כתיב איש ללמדך איש הוא דאיכא לספוקי שמא יוליד בנים משנתגייר ואינך רשאי להפקיע קרן שלו ולתתו לכהן עד שתדע שאין לו יורשים אבל קטן גר מסתמא גזל שלו שנשבע עליו ישראל לשקר לכהן הוא בידוע שאין לו גואלים:

איש. גבי שפחה חרופה כתיב (ויקרא יט) ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע וגו':
שלא הביאה שלישי. שאם אתה זורעה אינה מצמחת:

וכי יזיד. מדאפקיה בלשון מזיד ולא כתוב וכי ירשיע איש למימר דרוש ביה נמי האי מזיד מבשל: בן ולא אב: לגבי בן סורר ומורה בן ולא אב וקס"ד דממעטי בן שכבר נולד לו בן דשוב אינו נעשה בן סורר ומורה ואי קטן לא מוליד ה"ד דאיצטריך למעוטי:

אי נימא דאיבערא. אמיה מהאי בתר דאייתי שתי שערות ושיהיה בו ט' חדשים להקיף זקן ובתוך כך נולד בן וקא ממעט קרא דאע"ג דראוי הוא לבן סורר ומורה נפטר בשביל שנולד לו בן: **והא א"ר כרוספדאי**. כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד ואע"ג דלא הקיף זקן אינו נעשה בן סורר ומורה לאחר ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות והשתא לא דייק טעמא דרבי כרוספדאי מהיכא ולקמן בעינן ליה מיהו קרא לא צריך למעוטי דאפילו לא אב הוא יהא מפטר בגי' חדשים:

אלא לאו. כי איצטריך למעוטי כגון דאוליד מקמי ג' חדשים בתר שתי שערות ועל כרחיך איבערא ו' חדשים מקמי דאייתי ב' שערות ואוליד מקמי דאקיף זקן וג' חדשים נמי לא עברו עליו ושמע מינה קטן מוליד:

אמר רב חסדא:

קטן שהוליד,
 אין בנו נעשה בן סורר ומורה,
 שנאמר: **"כי יהיה לאיש בן"** (דברים כא, יח),
"לאיש בן" - ולא לבן בן.

האי מיבעי ליה לכדרב יהודה אמר רב!

אם בן, לימא קרא: 'כי יהיה בן לאיש', מאי **"כי יהיה לאיש בן"**?
 ששמע מינה לכדרב חסדא.

ואימא כוליה להכי הוא דאתא!

אם בן נימא קרא 'בן איש', מאי **"לאיש בן"**,
 ששמע מינה: תרתי.

ופליגא דרבה.

דאמר רבה:

קטן - אינו מוליד,

שנאמר: **"ואם אין לאיש גואל"** (במדבר ה, ח),

וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל?!

אלא, בגזל הגר הכתוב מדבר,

א, ט, א ואמר רחמנא: **"איש"** - איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואליו, ואם לאו, קטן - אי אתה צריך לחזור עליו, בידוע שאין לו גואליו.

איתיביה אביי:

"איש" 299 - אין לי, אלא איש,

בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין?

תלמוד לומר: **"ואיש"**.

אמר ליה:

יש לו ואינו מוליד,

כתבואה שלא הביאה שלישי.

דבי חזקיה תנא:

"וכי יזד איש" (שמות כא, יד) - איש - מזיד ומזריע,

ואין קטן מזיד ומזריע!

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי:

מאי משמע דהאי **"מזיד"** לישנא דבשולי הוא?

דכתיב: **"וזקן ועקב נזיד"** (בראשית כה, כט).

והא תנא דבי רבי ישמעאל:

"בן" - ולא אב.

היכי דמי?

אילימא: דאיבער בתר דאייתי שתי שערות,

ואוליד מקמי דלקיף זקן - מי איכא שהות כולי האי?!

והא אמר רבי כרוספדאי:

כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד!

אלא לאו דאיבער מקמי דלייתי שתי שערות ואוליד מקמיה דלקיף זקן,

ושמע מינה - קטן מוליד!

299 "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש" (ויקרא יט, כ)

רס"י

לא לעולם דאי עבר בתר דאייתי
 שתי שערות וכו'. והאי דקאמר
 רבי ישמעאל בן ולא אב לא
 כשילדתו אמו כבר לבנו קא
 ממעט דבלאו הכי מפטר מדין
 בן סורר ומורה או בגי' חדשים
 או בהקפת זקן:

אלא כי אתא רב דימי. פרשה
 לדתנא דבי רבי ישמעאל דאתא
 לאשמועינן האי דרבי כרוספדאי
 דמי שעברו עליו גי' חדשים
 לאחר שהביא שתי שערות פטור
 והייק בן ולא הראוי להיות אב
 והיינו לאחר גי' חדשים אחר
 שהביא שערות שראוי להיות
 העובר ניכר אם היה בא על
 האשה משהביא שתי שערות
 והיא מתעברת:

לא,

לעולם דאי עבר בתר דאייתי שתי שערות, ואוליד בתר דאקיף זקן,
 ודקא קשיא דרבי כרוספדאי?
 כי אתא רב דימי, אָמַר:
 אָמַרִי בְּמַעֲרָא: בֵּן וְלֹא הָרְאוּי לְקָרוֹתוֹ אָב.

4. סט, א-ב

רפ"י

והא אנו תנו עד שיקיף. אבל בגי' חדשים לא מיפטר:
 הקיף. אשמועינן מתני' דמפטר אפי' ממהר להקיף מקמי דמלוי ורבי כרוספדאי אשמועינן מלוי אעי' דלא הקיף ונפקא לן מדתנא דבי ר' ישמעאל בן ולא הראוי להיות אב:

ש"מ. מדלא קרי ליה ראוי לקרותו אב עד גי' חדשים ש"מ אפי' אשתו היתה יולדת לשבעה אינו ניכר בפחות מגי' חדשים דאי לשליש ימים ניכר בתרי ריחי ותילתא נפטר כל אדם מדין סורר ומורה דהא ראוי לקרותו אב ונפקא מינה לאשה שלא שהתה אחר בעלה גי' חדשים ונשאת ונתעברה ספק מן הראשון ספק מן האחרון אם הוכר עוברה לבי' חדשים ושליש לנשואי האחרון ודאי מן הראשון דאפילו היא עתידה לילד לשבעה לאחרון לא היה ניכר לשליש ימיה:

זיל בתר רובא. להכי לא מפטר כל אדם בתרי ריחי ותילתא לאחר הבאת שתי שערות דלא קרינן ביה ראוי דאזלינן בתר רוב נשים שיוולדות לטי' ואין עוברה ניכר בפחות מגי' חדשים:

והצילו העדה. לדונו לזכות ואנו מצנין למפטריה משום האי טעמא דראוי להיות אב ביולדת לז' ואת אמרת זיל בתר רובא ולא מפטר עד שראוי לקרותו אב ביולדת לטי' כרוב נשים:

בעבורו של חדש. שהיה חדש שעבר מלא ור"ח ביום ל"א וזה שאמר בגי' סבור שהחדש שעבר חסר וחשב ר"ח מיום ל':

ואי לא אזלינן בתר רובא. דאינשי דעבידי דטעו בעבורא דירחא אמאי מצרפין לשהדוטייהו וקטלינן ליה להאי נימא לא טעה אלא האי דוקא גי' אמר והאי דוקא אמר שנים ואין עדותן מכוונת ליום אחד:

אף אנו נמי תנינא. דאזלינן בתר רובא וקטלינן:

מתקדשת בביאה. אם מסרה אביה לאחד לבא עליה לשום קדושין אבל לא מדעת עצמה דאין מעשה קטנה כלום:

קנאה. ליורשה וליטמא לה ולצאת בגט ובלא חליצה ובלבד. שיקבל אביה את גיטה:

וחייבין עליה משום אשת איש. אם קבל אביה קדושה מאיש אחד ובא עליה איש אחר:

ומטמא את בועלה. בנדתה:

לטמא משכב התחתון כעליון. כבר פירשתיו בפי' ד' מיתות (דף נה:): שיהא תחתונו כעליונו של זב שטמא אוכלין ומשקין אפילו לא נגע בו מפני ששכב עליו אבל פחותה מבת שלש הבא עליה בנדותה אינו כבועל נדה אלא כנוגע בנדה ואין משכבו מטמא אפילו אוכלין ומשקין אפילו נגע בו דנוגע בנדה אינו אלא ראשון לטומאה ואינו מטמא כלים ואפילו נגע וכ"ש דאינו מטמא משכב בלא נגיעה:

נשאת לכהן. ע"י קדושי אביה ואמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וזו אם נכנסה לחופה אוכלת אבל פחותה מכן אפילו נכנסה לחופה אינה אוכלת אע"י דגדולה כיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אוכלת אלמא לאו בביאה תליא מילתא אלא בחופה מיהו ראוייה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה:

בא עליה אחד מן הפסולין. כגון כותי חלל נתין וממזר עשאה חללה ופסלה כדאמרין ביבמות (דף סח.) כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה:

והיא פטורה. מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין קתני מיהא חייבין עליה משום אשת איש וקס"ד חייבין מיתה קאמר ובמזיד:

ואמאי דילמא איילוניות. תמצא ונמצאו קדושה קדושי טעות:

דאדעתא דהכי לא קדיש. ולא אשת איש היא:

קרבן. ובשוגג דאזלינן בתר רובא אבל מקטל לא קטלינא משום רובא:

גופא,

"אמר רבי כרוספדאי אמר רבי שבתאי:

כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד".

והאנו תנו:

"משביא שתי שערות ועד שיקיף זקו!"

הקיף זקו - אף על גב דלא מלו שלשה חדשים,

מלו שלשה חדשים - אף על גב דלא הקיף.

יתבי רבי יעקב מנהר פקוד קמיה דרבינא,

ויתבי וקאמר משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע:

שמע מינה מדרבי כרוספדאי אמר רבי שבתאי:

יולדת לשבעה אין עוברה ניכר לשליש ימיה.

דאי סלקא דעתך עוברה ניכר לשליש ימיה, למה לי שלשה, בתרי ותילתא, סגיא!

אמר ליה:

לעולם אימא לך עוברה ניכר לשליש ימיה,

זיל בתר רובא.

אמרוה קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע,

אמר ליה: ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא?

התורה אמרה: "ושפטו העדה... והצילו העדה" (במדבר לה, כד-כה),

ואת אמרת זיל בתר רובא?!

אהדרוה קמיה דרבינא אמר להו:

ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא?!

והתנו:

"אחד אומר בשנים בחדש, ואחד אומר בשלשה,

עדותו קיימת,

שזה יודע בעיבורו של חדש, וזה אינו יודע" (סנהדרין מ.).

ואי סלקא דעתך לא אמרינן זיל בתר רובא,

נימא הני דוקא קא מסהדי ואכחושי הוא דקא מכחשי אהדדי!

אלא לאו משום דאמרינן: זיל בתר רובא,

ורובא דאינשי עבדי דטעו בעיבורא דירחא.

אמר רבי ירמיה מדפתי:

אף אנו נמי תנינא:

"בת שלש שנים ויום אחד:

מתקדשת בביאה.

ואם בא עליה יום - קנאה,

וחייבין עליה, משום אשת איש,

ומטמאה את בועלה, לטמא משכב התחתון כעליון,

נישאת לכהן - אוכלת בתרומה.

בא עליה אחד מן הפסולין, - פסלה מן הבהמה.

ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה - מומתין עליה,

והיא פטורה".

ס, ט, ב, ואמאי?

אימא איילוניות היא, ואדעתא דהכי לא קדיש.

אלא לאו, דאמרינן: זיל בתר רובא, ורוב נשים לאו איילוניות נינהו!

לא,

מאי "חייב עליה" דקתני? - קרבן.

רס"י

בבא עליה אביה. קאמר דחיובא
 לאו משום אישות אלא משום
 קורבא:
 והא אחד מכל עריות קתני.
 דמשמע אפילו הנך דאתו לה
 לחיבה משום קדושין כגון
 חמיה וחורגה או כל אדם משום
 אשת איש:
 אלא. איבעיי לדחוייה דלא נילף
 מינה דנזיל בקטלא בתר רובא
 אוקמא הכי:
 הכא במאי עסקינן דקבלה.
 בעלה עלויה דאפי' תמצא
 איילונית חפץ הוא בה וקדושיה
 קידושין:

והא "מומתין על ידה" קתני!

בבא עליה אביה.

והא "אם בא עליה אהד מכל העריות" קתני!

אלא,

הכא במאי עסקינן: דקבלה עילויה.

5. סט, ב

רפ"י

המסוללת. לשון פריצות:
והערה בה. איכא למי"ד (יבמות דף נה:): הערה זו נשיקה ואיכא למי"ד זו הכנסת עטרה:
פסלה מן הכהונה. ומשויא לה זונה דהערה כגמר ביאה כדאמרי' בגמי' דיבמות (דף נד.) ובפרקי' דלעיל (דף נה.) ומיהו מיתה לא מחייבו כגון שלא התרו בהן:

וב"ה מכשירין. כדמפרשי' לקמן דקטן לאו בר ביאה הוא:
מדורות הראשונים. שהיו מולדין בני שמונה שנה כדילפינן לקמן: אי נימא מדכתיב בת שבע בת אליעם ואליעם בן אחיתופל וכתוב בלדת שלמה בנה ויקרא את שמו ידידיה וסמך ליה ויהי לשנתים ימים אחר לידתו הרג אבשלוס את אמנון וברח לגשור וישב שם שלש שנים. הרי חמש שנים לשלמה וכששב מגשור שפייס יואב את דוד עי"י התקועית להשיבו ישב בירושלים שנתים ואח"כ מרד דכתיב בתריה ויהי מקץ ארבעים שנה והני ארבעים שנה נקט ליה למנין ששאלו מלך כדאמרינן בתמורה (דף יד:): שהלך ומרד ובאותו פרק נחנק אחיתופל כדכתיב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויצא אל ביתו ויחנק הרי שלמה בן שבע שנים:

חצי ימיו של אדם שלשים וחמש. דכתיב (תהלים ז) ימי שנותינו בהם שבעים שנה פשו להו עשרין ושית לאחיתופל כשנולד שלמה ובתוך כ"ו שנים נולדו שלשה דורות אליעם ובת שבע ושלמה:

זל תרתי שנין דתלתא עבוירי. כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר ז' חדשים להריון וחדש לימני נדות וטהרה:

אשתכח דכל חד וחד בתמניי אוליד. אחיתופל הוליד אליעם לחי' שנה וח' חדשים ואליעם הוליד בת שבע לחי' שנה וח' חדשים ובת שבע לחי' שנה וח' חדשים ללידתו של שלמה הרי כ"ו שנים:

דאתתא בריא היא. אשה דרכה להיות בריאה וממהרת להזרע:

ותדע. על כרחך דאשה ממהרת דהא הוה לה לבת שבע ולד מקמי שלמה אותו הולד שמת לדוד שנולד ראשון דכתיב ביה (ש"יב יב) וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם:

אברהם גדול מנחור שנה. מדקא חשיב ליה קרא ברישא:
וכתיב ויקח אברם ונחור להם נשים. שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה אלמא יסכה בת הרן יסכה זו שרה:

תנו רבנן:

"המסוללת בבנה קטן והערה בה:

בית שמאי אומרים:

פסלה מן הכהונה.

ובית הלל:

מכשירין."

אמר רבי חייא בריה דרבה בר נחמני אמר רב הסדא,

ואמרי לה אמר רב הסדא אמר זעירי:

הכל מודים: כבן תשע שנים ויום אחד - שביאתו ביאה.

פחות מכן שמנה - אין ביאתו ביאה.

לא נחלקו אלא כבן שמנה.

דבית שמאי סברי: גמרינן מדורות הראשונים,

ובית הלל סברי: לא גמרינן מדורות הראשונים.

ודורות הראשונים מנלן דאוליד?

אילימא מדכתיב: **"הלווא זאת בת - שבע בת אליעם אשת אנריה החתי"** (שמואל ב' יא, ג),

וכתיב: **"ואליעם בן אחיתופל הגלני"** (שם כג, לד),

וכתיב: **"וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה"** (שמואל ב' יב, כה),

וכתיב: **"ויהי לשנתים ימים ויהיו גזזים לאבשלום"** (שמואל ב' יג, כג),

וכתיב: **"ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים"** (שמואל ב' יב, לח),

וכתיב: **"וישב אבשלום בירושלם שנתים ימים ופני המלך לא ראה"** (שמואל ב' יד, כח),

וכתיב: **"ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך:**

אלכה נא ואשלמה את נדדי אשר נדרתי לה בבקרן" (שמואל ב' טו ז),

"ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו,

ויחבש את החמור,

ויקם,

וילך אל ביתו, אל עירו,

ויצו אל ביתו ויחנק" (שמואל ב' יז, כג),

וכתיב: **"אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם"** (תהלים נה, כד).

ותניא:

"כל שנותיו של דואג - אינו אלא שלשים וארבע,

ושל אחיתופל - אינו אלא שלשים ושלש".

כמה הויה להו? תלתין ותלת דל שבע דהוה שלמה - פש להו עשרים ושית.

דל תרתי שני לתלתא עבוירי, אשתפח כל חד וחד בתמניי אוליד!

ממאי?

דלמא תרווייהו תשע אוליד, ובת שבע אולידא בשית?

משום דאיתתא בריא, תדע דהא הויה לה ולד מעיקרא.

אלא, מהכא: **"וזאלה תולדת תרח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן"** (בראשית יא, כז),

ואברהם גדול מנחור שנה,

ונחור גדול מהרן שנה

נמצא אברהם גדול שתי שנים מהרן.

וכתיב: **"ויקח אברם ונחור להם נשים"** (בראשית יא, כט)

ואמר רבי יצחק:

יסכה זו שרה, ולמה נקרא שמה **"יסכה"**?

שסוכה ברוח הקדש,

והיינו דכתיב: **"כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה"** (בראשית כא, יב),

דבר אחר: **"יסכה"** - שיהפך סכים ביופיה.

וכתיב: **"ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו"** (בראשית יז, יז),

כמה קשיש אברהם משרה עשר שנין,

וקשיש מאבחה תרתין שנין, אשתפח כי אולדה הרן לשרה בתמניי אולידה!

ממאי?

דלמא אברהם זוטא דאחיה הוה, ודרך חכמתן קא חשיב להו!

כ"י

דילמא זוטא דאחי הוה. והרן הוא דקשיש מיניה: ויהי נח בן חמש מאות שנה לאחר שהיה בן חמש מאות שנה הוליד את שלשתן: שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול:

בר מאה ותרתין הוה. הואיל והוא גדול מכולן נמצא שנוולד בחמש מאות שנה לנח וכשירד המבול היה בן מאה שנה אלא שמע מינה קטן מכולן הוה ובחמש מאות ושני שנים לאבחה אתילד ודרך חכמתן חשיב להו: **ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור.** אלמא חור בר כלב הוה ובצלאל היה דור שלישי לה:

וכי עבד משכן היה בן י"ג. דקרי ליה איש איש ממלאכתו וכשנשתלחו המרגלים בשנה השנית כבר היה בן י"ד שנה וכתביב בן ארבעים שנה אנכי היום:

תנע: דקא חשיב להו קרא, דרך חכמתן,

דכתיב: **"ויהי נח בן חמש מאות שנה,**

ויולד נח את שם את חם ואת יפת" (בראשית ה, לב)

שם גדול מחם שנה,

וחם גדול מיפת שנה,

נמצא שם גדול מיפת שתי שנים.

וכתיב: **"ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ"** (בראשית ז, ו)

וכתיב: **"ואלה תולדות שם,**

שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול" (בראשית יא, י),

בן מאה שנה? בר מאה ותרתין שנין הוה!

אלא, דרך חכמתן קא חשיב להו,

הכא נמי, דרך חכמתן קא חשיב להו.

אמר רב כהנא:

אמריה ל'שמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא,

אמר לי: אתון מהקא מתניתו,

ואנן מהקא מתנינן לה:

"ולשם ילד גם הוא אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול" (בראשית י, כא),

יפת הגדול שבאחיו הוה.

אלא מנלן?

מהקא: **"ובצלאל בן אוזי בן חור למטה יהודה"** (שמות לח, כב),

וכתיב: **"ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור"** (דברי הימים א' ב, יט-כ),

וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הווי?

בר תליסר,

דכתיב: **"איש איש ממלאכתו אשר המה עשים"** (שמות לו, ד)

ותניא:

"שנה ראשונה - עשה משה משכן.

שנה - הקים משכן,

ושלח מרגלים.

וכתיב: **"בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה'"** (יהושע יד, ז),

"ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמנים שנה" (יהושע יד, י),

כמה הוויא להו? ארבעין,

דל ארביסר דהוה בצלאל,

פשא להו עשרים ושית,

דל תרתי שני דתלתא עיבורי,

אשתפח דכל חד וחד בתמני אוליד.

רש"י

שהכל מצויין אצלה בעבירה.
 וכשהיא זוללה וטובאה
 בקטנותה סופה כשלא תמצא
 למודה עומדת בפרשת דרכים
 ומרגלת הבריות לעבירה בשביל
 אתנן:

"בן" - ולא בת".

תנ"א:

"אמר רבי שמעון:

בדין הוא, שתהא בת ראיה להיות בן סורר ומורה,

שהכל מצויין אצלה בעבירה,

אלא גזירת הכתוב היא "בן" - לא בת"

ע,א

7. ע, א

כ"ט

מתניתין

מאימתי חייב?

משאיכל תרטימור בשר,

וישתה חצי לוג יין האיטלקי.

רבי יוסי אומר:

מנה בשר,

ולוג יין.

אכל בחבורת מצוה,

אכל בעיבוד החדש,

אכל מעשר שני בירושלים,

אכל: גבילות,

וטריפות,

שקצים,

ורמשים,

אכל: טבל,

ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו,

ומעשר שני והקדש שלא נפדו,

אכל: דבר שהוא מצוה,

ודבר שהוא עבירה,

אכל כל מאכל ולא אכל בשר,

שתה כל משקה ולא שתה יין -

אינו נעשה בן סורר ומורה,

עד ש: יאכל בשר,

וישתה יין,

שנאמר: "זולל וסבא" (דברים כא, כ).

ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר:

שנאמר: "אל תהי בסבאי יין בזוללי בשר למו" (משלי כג, כ).

גמרא

אמר רבי זירא:

"תרטומור" זה, איני יודע מהו.

אלא מתוך ששכפל רבי יוסי ביין, נמצא כופל אף בבשר,

ונמצא תרטומור חצי מנה.

אמר רב חנן בר מולדה אמר רב הונא:

אינו חייב עד שיקח: בשר בזול ויאכל,

יין בזול וישתה,

דכתיב: "זולל וסבא".

ואמר רב חנן בר מולדה אמר רב הונא:

אינו חייב עד ש: יאכל בשר חי,

וישתה יין חי.

איני!?

והא רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו:

אכל בשר חי, ושתה יין חי - אינו נעשה בן סורר ומורה!

אמר רבינא:

יין חי - מזיג ולא מזיג,

בשר חי - בשיל ולא בשיל, כבשר כיבא דאכלי גנבי.

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו:

אכל בשר מליח, ושתה יין מגיתו - אין נעשה בן סורר ומורה.

מתני'

תרטומור. בגמרא מפרש לה:

יין האיטלקי. טוב ומעולה הוא

וממשיך בתריה אבל בחמרא

אחרתא אינו חייב בחצי לוג:

בחבורת מצוה. בסעודת מצוה

אכל לתרטומור זה אפילו גנבו

משל אביו וכן אם אכלו במנין

שהיו נקבצין לעבר החדש גם

שם היו עושים סעודות:

אכל מעשר שני. וכן כולם אע"פ

שגנבו משל אביו פטור וטעמא

מפרש בגמרא:

ואע"פ שאין ראיה לדבר.

דדילמא מאכל אחרתא נמי

קרא ליה זולל ומיהו שלמה

אהא אזהרי' דממשיך טפי:

זכר לדבר. דבבשר מקרי זולל

וביין מקרי סבא:

גמ'

מתוך שכפל רבי יוסי ביין.

דקאמר תנא קמא חצי לוג והוא

אמר לוג:

כפל נמי בבשר. והוי מנא

דקאמר שני תרטימי':

יין בזול. אבל ביוקר לא שכיחי

ליה מעות לגנוב כולי האי ולא

ממשיך:

זולל. לשון זול ואסמכתא

למילתיה הוא:

מולדה. שם אביו:

יין חי. ממשיך מפני שמשובח

הוא ולקמיה מוקי לה במזיג

ולא מזיג אבל בתר יין מזיג לא

ממשיך:

בשר חי. כדמפרש לקמן בשיל

ולא בשיל דזו היא מדת גנב

למהר אבל בשיל שפיר לא

ממשיך למעבד כי האי גוונא לפי

שמתוך שהוא גנב ועושה בסתר

אין לו שהות:

אמר רבינא יין חי. דקאמר רב

הונא הונא מזיג ולא מזיג לאפוקי

היכא דנתן בו מים הרבה ואע"פ

שרוב בני אדם שותין כן:

בשר כיבא דאכלי גנבי. כווייה

בגחלים ודכותה בעירובין (דף

כט:) וניכביה וניכול בזבחים

(דף מו:) לאפוקי כבבא דלא:

בשר מליח ויין מגתו. לא חשיבי

ולא ממשיך:

תנן התם:

"עָרַב תְּשֻׁעָה בְּאֵב,
לֹא יֵאכַל אָדָם שְׁנֵי תַבְּשִׁילִין,
וְלֹא יֵאכַל בֶּשֶׂר,
וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן".

וְתֵנָּא:

"אֶבֶל אוֹכֵל הוּא בֶּשֶׂר מְלִיחַ,
וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּיתוֹ".

"בֶּשֶׂר מְלִיחַ" - עַד כַּמָּה?

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר כְּהֵנָּא:
כָּל זְמַן שֶׁהוּא כְּשֶׁלְמִים.

וְ"יַיִן מִגִּיתוֹ" - עַד כַּמָּה?

כָּל זְמַן שֶׁהוּא תוֹסֵס.

וְהֵתֵנָּא:

"יַיִן תוֹסֵס - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי,
וְכַמָּה תְּסִיֶּסְתוּ?
שְׁלֹשָׁה יָמִים".

הֲכָא מֵאִי?

הֵתָם מִשּׁוּם שְׁמִחָה הוּא, כָּל זְמַן שֶׁהוּא כְּשֶׁלְמִים נִמְי אֵית בֵּיה שְׁמִחָה,
הֲכָא מִשּׁוּם אִימְשׁוּכֵי הוּא, וְכָכֵל שֶׁהוּא לֹא מִימְשִׁיךְ
וַיִּין עַד אַרְבָּעִים יוֹם.

רש"י

כל זמן שהוא כשלמים. שלא
עבר עליו זמן אכילת שלמים
שני ימים ולילה אחד עדיין
בלחלותו הוא ולא אקרי מליח
ומשמח את הלב דכתיב (דברים
כז) וזבחת שלמים ואכלת שם
ושמחת אלמא בר שמחה הוא
אבל בתר הכי הוי מליח ונחלף
טעמו במלחו:

כל זמן שהוא תוסס. שהוא
נושך בגרון מחמת שהוא
מחמיץ:

הכא. בבן סורר ומורה:
מאי. עד כמה לא קרינן מליח
למיפטר בן סורר ומורה:
ובכל שהוא לא ממשין. משעבר
לילה אחת מפיג טעמו ולא
חשוב:

8. ע, א-ב

רש"י

לשלם שכר לרשעים. שמתעניין בו בעולם הזה ומקבלין בו שכר מצוה שעושים בעולם הזה:
לאובד. היינו רשע שנטרד והולך לו:
למרי נפש. לאבלים לפכוחי צעריהו:
אל תרא יין. כלומר אל תתן עיניך למשך אחריו:
שאחריתו דם. סופו יהרג עליו:
כתיב יין ישמח לבב אנוש. בשיין דמשמע לשון שומם שמשממהו ונטול חכמת לבו:
וקרינן ישמח. לשון שמחה:
זכה. כלומר אם זכה וידע להזהר בעצמו מלשתות יותר מדאי משמחו שמפקח את הלב:
פקחין. עשאוני פקח:
אבוי. לשון צעקה בלשון ארמי כמו ביא ביא (עיל דף סד).
שיחי. צערי כמו אריד בשיחי (חחלים נה):
למי כל אלה. למאחרים על היין: מרישיה לסיפיה: מאן דדריש ליה: מרישיה לסיפיה:
מדריש. נדרש משמעותיה יפה והכי קאמר למי כל אלה למאחרים על היין לבאים לחקור ממסך שחוקרין להיכן היין הטוב הממוסך בבשמים כמו מסכה יינה (משלי ט):
ומאן דדריש ליה מסיפיה לרישיה מדריש. נדרש משמעותו יפה והכי קאמר למי שיש לו אוי ואבוי ושיח דהיינו אבלים ולמי שיש לו מדנים ופצעים חנם דהיינו רשע הנלחם עם הבריות ולמי שיש לו חכלילות עינים מרוב שומנו ושקיטתו להם ראוי להיות מאחרים על היין:
וי"ג ווי"ן. לשון וי וי ואמר ארור כנען לא חשיב אלא עד דידיע דנגמר לו עונשו של יין:

רש"י

מתוך שקלקלו ברביעי. שמנעו מלהוליד בן רביעי קלל בן רביעי שלו כוש ומצרים ופוט וכנען:
איש האדמה. אמאי קרי ליה איש האדמה על דגן שהורחטו

אמר רב חנן:

לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים, ולשלם שכר לרשעים, שצאמר: "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" (משלי לא, ו).

אמר רבי יצחק:

מאי דכתיב "אל תרא יין כי יתאדם" (משלי כג, לא) "אל תרא יין" - שצאדים פניהם של רשעים בעולם הזה, ומלביין פניהם לעולם הבא.

רבא אמר:

"אל תרא יין כי יתאדם" - אל תרא יין שאחריתו דם.

רב פהנא רמי:

"תירוש" ³⁰⁰ (ירמיה לא, יא), כתיב 'תירוש' וקרינן "תירוש", זכה - נעשה ראש, לא זכה - נעשה רש.

רבא רמי:

כתיב "ישמח" ³⁰¹ (תהלים קד, טו) וקרינן 'ישמח'. זכה - משמחו, לא זכה - משממהו.

והיינו דאמר רבא:

חמרא וריחני פקחין.

אמר רב עמרם בריה דרבי שמעון בר אבא אמר רבי חנינא:

מאי דכתיב "למי אוי, למי אבוי, למי מדנים, למי שיח, למי פצעים חנם, למי חכללות עינים, למאחרים על היין, לבאים לחקור ממסך" (משלי כג, כט-ל)?

כי אתא רב דימי אמר:

אמרי במערבא: האי קרא, מאן דדריש ליה מרישיה לסיפיה - מדריש, מסיפיה לרישיה - מדריש.

דריש עובר גלילאה:

שליש עשרה ווי"ן נאמרו ביין:

"זיחל נח איש האדמה,

ויטע פרם.

וישת מן היין,

וישקר,

ויתגל בתוך אהלה.

וירא חם אבי כנען את ערות אביו,

ויגד לשני אחיו בחוץ.

ויקח שם ויפת את השמלה,

וישימו על שכם שניהם,

וילכו אחרנית,

³⁰⁰ ונהרו אל טוב ה' על דגן ועל תירש ועל יצהר"

³⁰¹ "ויין ישמח לבב אנוש"

ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו].

וייקץ נח מיינו,

וידע את אשר עשה לו בנו הקטן" (בראשית ט, כ-כד).

רב ושמואל,

חד אמר: סרסו,

וחד אמר: רבעו.

מאן דאמר סרסו: מתוך שקלקלו ברביעי, קללו ברביעי.

ומאן דאמר רבעו: גמר "וירא" "וירא";

כתיב הכא: "וירא חם אבי נעו את ערות אביו",

וכתיב התם: "וירא אותה שכם בן המור" (בראשית לד, ב),

בשלקמא למאן דאמר סרסו,

מושום הכי קללו ברביעי.

אלא למאן דאמר רבעו - מאי שנא רביעי? נלטייה בהדיא!

הא והא הואי.

"ויחל נח איש האדמה ויטע קרם" (שם ט, כ),

אמר רב חסדא אמר רב עוקבא, ואמרי לה מר עוקבא אמר רבי זכאי:

אמר לו תקדוש ברוד הוא לנח:

נח, לא היה לה ללמד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין?

כמאן דאמר אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה.

דתנאי:

"רבי מאיר אומר:

אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה,

שאין לה דבר שמביא יללה לאדם אלא יין

רבי יהודה אומר:

חטה היה,

שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן".

רבי נחמיה אומר:

תאנה היה, שבדבר שקלקלו בו נתקנו,

שנאמר: "ויתפרו עלה תאנה" (בראשית ג, ז).

עב

9. ע, ב

רס"י

למואל מלך שלמה המלך
 למואל מעשיו וחכמתו להקב"ה
 למואל שכניה הוא כמו ידי
 שמתני למו פי (איוב מ):
משא אשר יסרתו אמו. פרשת
 תוכחה שהוכחתו אמו:
שכפאתו על העמוד. להלקותו
 וייסור לשון מלקות כדאמריי
 לקמן (דף עא.) ויסרו אותו זה
 מלקות ומפני שהיתה רואה
 שהוא בעל הנאה ומרבה
 בסעודתו היתה מוכיחתו:
אמו גרמה לו. להיות רשע שהרי
 באביד לא יתלו החובה והיינו
 מה ברי למה תגרום לרנן אחריך
 שאתה בני ולא בן אביד:
בר בטני. מעי גרמו לך להיות
 בעל צורה ובעל כח שדחקתי
 ונכנסתי שתשמיש יפה לולד
 ללבנו ולזרזו כדאמרינן במס'
 נדה (דף לא.) שלשה חדשים
 האחרונים תשמיש יפה לולד
 שמתוך כך יצא הולד מלובן
 ומזורז:
אי שכר. כלומר אל רוזנים לומר
 איה שכר לא נאה לומר לך:
בער אנכי מאיש. בההוא משא
 כתיב:
זה אדם הראשון. שנכשל בין
 ואני שתיתי יותר מהן:

"דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו" (משלי לא, א).

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:
 מלמד ששפאתו אמו על העמוד.

ואמרה לו: "מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי" (משלי לא, ב).

"מה ברי" - הכל יודעים שאביד ירא שמים הוה, ועכשיו יאמרו: אמו גרמה לו.

"ומה בר בטני" - כל הנשים של בית אביד כיון שמתעברות שוב אינן רואות פני המלך
 ואני דחקתי ונכנסתי, כדי שיהא לי בן מזורז ומלובן.

"ומה בר נדרי" - כל נשים של בית אביד היו נודרות: יהא לי בן הגון למלכות,
 ואני נדרתי ואמרתני יהא לי בן זריז וממולא בתורה והגון לנביאות.

"אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין" (משלי לא, ד),

"אל למלכים" - אמרה לו: מה לך אצל מלכים ששותים יין ומשתכרים,

ואמרים: למה לנו אל?

"ולרוזנים אי שכר" (משלי לא, ד) - מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר?

איכא דאמרי:

מי שכל רוזני עולם משכימין לפתחו ישתה יין וישתכר?

אמר רבי יצחק:

מניין שחזר שלמה והודה לאמו?

דכתיב: "מי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי" (שם ל, ב),

"מי בער אנכי מאיש" - מנח, דכתיב: "ויחל נח איש האדמה" (בראשית ט, כ),

"ולא בינת אדם" - זה אדם הראשון.

רש"י

שכולה סריקין. רקים שירגילוהו בכך אבל אם יש בחבורה אדם הגון כפי האי גוונא לא ממשיך ואינו נעשה בן סורר ומורה ובחבורה דלאו מצוה קאמר:
הא קמ"ל. מתני' דאפי' כולה סריקין כיון דאיחבור השתא למצוה פטור ולעולם דינו דבן סורר ומורה אינו אלא בחבורת סריקין:

"אכל בחבורת מצוה".

אמר רבי אבהו:
 אינו חייב עד שיאכל בחבורה שכולה סריקין.

והאנו תנן:
"אכל בחבורת מצוה אינו נעשה בן סורר ומורה",

טעמא דמצוה,
 הא לאו מצוה - אף על גב דלאו כולה סריקין!

הא קא משמע לן:
 דאף על גב דכולה סריקין, כיון דבמצוה קא עסיק לא מימשיך.

11. ע, ב

רפ"י

אכל בעיבור החדש. כדמפרש לקמן שהן נקבצין עשרה או יותר ועולין בעלייה ואין אסיפה זו אלא לפרסם הדבר שעברוה ולא לעיין דהא אין עולין אלא לאור עיבורו דהיינו ליל מוצאי שלשים וכבר מעובר הוא דהא לא קדשו היום את החדש וקדוש אין שם ביום מחרת דהיינו יום שלשים ואחד למנות על כך כדאמר ר"י (ר"ה ד' כד.) שלא בזמנו אין מקדשין אותו ועוד דאי לקדושי בשלשה סגי: **בפת דגן.** ולא ידענא משום מאי נקט פת דגן ומשמע למעוטי פת אורז ודוחן קא אתי:

יום עבור. הוא יום שלשים שנעשה ממנו חדש היוצא מעובר:

אור יום עבור. מוצאי שלשים ולהודיע שעברוהו:

אחריפו. אקדימו כמו חרפי ואפלי (ע"נ ד' עה.) אחריפו ועולו בלילה היו יושבין שם ועושין הומה להשמיע קול וקאמר להו רבי חייא להקדים ולעלות מבעוד יום מעט כדי שיראו אותם עוברי דרכים כשהן עולין ויפרסמו והיינו דקתני אין עולין לה בלילה אלא ביום והאי דקתני אין עולין לה ביום אעיקר מילתא קאי שהסעודה ומשאו ומתנו של דבר בלילה הוא:

אחריפו ופוקו בבקר. אל תאחרו לירד שהרואה אתכם יורדין בהשכמה מבין שישבו שם כל הלילה ומתפרסם הדבר אבל הרואה אותם יורדין שלא בהשכמה סבור שעכשיו עלו ואין מבין הדבר:

"אָבֵל בְּעִיבוֹר הַחֹדֶשׁ."

למימרא דבשר ויין מסקו?

והתניא:

"אין עולין לה, אלא בפת דגן וקטנית בלבד!"

הא קא משמע לן:

אף על גב דאין עולין לה אלא בפת וקטנית,

ואיהו אסיק בשר ויין ואכל,

כיון דבמצוה קא עסיק - לא מימשיד.

תנו רבנן:

"אין עולין בעיבור החדש פחות מעשרה בני אדם,

ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית,

ואין עולין לה אלא לאור עיבורו,

ואין עולין לה ביום אלא בלילה."

והתניא:

"אין עולין לה בלילה אלא ביום!"

כדאמר רבי חייא בר אבא לבניה:

אחריפו ועולו אחריפו ופוקו.

כי היכי דלישמעו בכו אינשי.

רש"י

אכל מעשר שני. גנב ממעות מעי"ש וקנה בשר ויין ואכל דאי גנב בשר ויין עצמו אפי' דחולין נמי לא כדאמר עד שיקח בשר בזול ויאכל ויין בזול וישתה (ומן החנוני):

דכי אורחיה. כדרך מצותו נאמר בבקר ובצאן וביין ובשכר במע"ש:

אכל נבלות וטריפות. לקמן יליף לפטורא:

אכל בשר עוף. טהור פטור דלא חשיב דלא ממשיך בתריה: סתם שקצים היינו עופות טמאים דכתיב בהם שקץ הם (ויקרא יא) רמשים הן שרצים וטעמא משום דאינו שומע בקולנו בעינן ולא זה שאף בקולו של מקום אינו שומע:

הא טהורים חייב. כדתנן במתני' דאיצטריך לאשמועינן דפטור אשקצים:

להשלים. שאפילו אכל תרטימר בשר חסר כזית מבהמה טהורה והשלימה לתרטימר מבשר עופות טמאים פטור משום דאינו שומע בקולו של מקום דכוותה בטהורים מיחייב:

לאיתווי תנחומי אבלים. דאע"ג דתקנתא דרבנן בעלמא הוא דאי מרישא הוה אמינא חבורת מצוה היינו כהנים שאוכלין קדשים או פסחים:

תענית צבור. אע"ג דלא עבר אלא אדרבנן:

וטעמא מאי. מפטר אדבר עבירה:

אינו שומע בקולנו. מיעוטא הוא ולאפוקי האי דאף בקולו של מקום אינו שומע:

דבילה קעילית. מאותו מקום ואע"ג דמשכרא לא מיחייב עליה דלא ממשיך:

חייב משום ויין ושכר אל תשת וגו'. ובכהן עסקינן:

כי סובא זולל יורש. בתר קרא קמא כתיב להכי אתייה להכא: **יורש.** סופו להיות עני ומבקש למודו ואינו מוצא:

וקרעים תלביש נומה. נומה שאדם מתגרה בה תלביש קרעים כלומר סוף כל בעל הנאות לבא לידי עניות:

נעשה לו קרעים. משכח למודו ואינו נזכר אלא בסירוגין:

"אכל מעשר שני בירושלים".

כיון דכי אורחיה הוא קא אכיל ליה, לא ממשיך.

"אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים".

אמר רבא:

אכל בשר עוף - אינו נעשה בן סורר ומורה.

וקא אגן תנן:

"אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים אינו נעשה בן סורר ומורה",

הא טהורין - נעשה בן סורר ומורה!

כי תנן נמי מתניתין להשלים.

"אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה"

"דבר מצוה" - תנחומי אבלים.

"דבר עבירה" - תענית ציבור.

וטעמא מאי?

אמר קרא **"אינו שומע בקולנו"** (דברים כא, יט-כ), ולא בקולו של מקום.

"אכל כל מאכל ולא אכל בשר"

שתה כל משקה ולא שתה יין - אינו נעשה בן סורר ומורה,

עד שיאכל בשר וישתה יין,

שנאמר: "זולל וסבא" (דברים כא, כ).

"אכל כל מאכל ולא אכל בשר" - לאיתווי דבילה קעילית.

שתה כל משקה ולא שתה יין" - לאיתווי דבש וחלב.

דתנא:

עא,א "אכל דבילה קעילית, ושתה דבש וחלב, ונכנס למקדש - חייב."

"אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין".

תנו רבנן:

"אכל כל מאכל ולא אכל בשר"

שתה כל משקה ולא שתה יין - אינו נעשה בן סורר ומורה,

עד שיאכל בשר וישתה יין,

שנאמר: "זולל וסבא",

ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר,

שנאמר: "אל תהי בסבאי יין בזולי בשר למו" (משלי כג, כ),

ואומר: "מי סבא זולל יורש וקרעים תלביש נומה" (משלי כג, כ).

אמר רבי זירא:

כל הישן בבית המדרש - תורתו נעשית לו קרעים קרעים,

שנאמר: **"וקרעים תלביש נומה"** (משלי כג, כ).

13. עא, א

רש"י

מתני'
משל אחרים ואכל ברשות
אחרים. ואפילו לא אכלן ברשות
בעלים עצמן וטעמא מפרש
בגמרא:
גמ'
בעית. מתפחד מאביו שלא יבין
הלכך לא ממשיך:
עד שיגנוב משל אביו. דשכיח
ליה לגנוב תמיד ואכל ברשות
אחרים דלא בעית שלא יראהו
אביו ובכי האי גוונא ממשיך:

מתניתין

גנב: משל אביו ואכל ברשות אביו,
משל אחרים ואכל ברשות אחרים,
משל אחרים ואכל ברשות אביו -
אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים.
רבי יוסי ברבי יהודה אומר:
עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו.

גמרא

"גנב משל אביו ואכל ברשות אביו" - אף על גב דשכיח ליה, בעית.
"משל אחרים ואכל ברשות אחרים" - אף על גב דלא בעית - לא שכיח ליה,
וכל שכן "משל אחרים ואכל ברשות אביו" - לא שכיח ליה, ובעית.
"עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים" - שכיח ליה, ולא בעית.

רש"י

עד שיקח בשר בזול. אבל אם
 גנב בשר ויין עצמן לא:
מדמי סעודה המוכנת. שהיו
 מעות מוכנים לקנות מהם
 סעודה לאביו ולאמו דכיון דלכך
 נזדמנו משל אמו קרינן בהו
 דאיהי נמי שייכא בהם מדינא
 דבעלה חייב במזונותיה:
על מנת שאין לבעליך רשות
בהן. דאי לא אמר לה הכי זכה
 בהן בעל דלא עדיף ממציאתה:
 אי נימא חייבי כריתות שהיתה
 אמו על אביו בכרת כגון אחותו
 דלאו בת קדושין:

"רבי יוסי ברבי יהודה אומר:
עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו."

"אמו" - מנא לה?
 מה שקנתה אישה קנה בעלה!

אמר רבי יוסי ברבי חנינא:
 מסעודה המוכנת לאביו ולאמו.

והאמר רב חנן בר מולדה אומר רב הונא:
אינו חייב עד שיקנה בשר בזול ויאכל, ויין בזול וישתה!

אלא אימא: מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו.

איבעית אימא:
דאקני לה אחר ואמר לה: "על מנת שאין לבעליך רשות בהן."

15. עא, א

רש"י

סוף סוף אביו ואמו ניהו. דהא בקרא לא כתוב אישות באמו אצל אביו:
בשוח לאביו. בקול ומראה וקומה וטעמא מפרש לקמן:
בקולנו. חד קול משמע מדלא כתוב בקולותינו או בקולינו ביו"ד:

מתניתין

היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה,
 אביו אינו רוצה ואמו רוצה - אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצים
רבי יהודה אומר:
 אם לא היתה אמו ראויה לאביו - אינו נעשה בן סורר ומורה.

גמרא

מאי "אינה ראויה"?
 אילימא: חייבי כריתות,
 וחייבי מיתות בית דין - סוף סוף אביו אביו ניהו, ואמיה אמיה ניהו!
 אלא 'בשוח לאביו' קאמר.

תניא נמי הכי:

"רבי יהודה אומר:
 אם לא היתה אמו שוה לאביו: בקול,
 ובמראה,
 ובקומה,
 אינו נעשה בן סורר ומורה".

מאי טעמא?

דאמר קרא: **"אינו שמע בקולו"** (דברים כא, כ), מדקול בעינן שוין, מראה וקומה נמי ב

כמאן אזלא הא דתניא:
"בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות,
ולמה נכתב?
לדרוש וקבל שכר."
 כמאן?

רבי יהודה.

איבעית אימא:

רבי שמעון היא,

דתניא:

"אמר רבי שמעון:
 וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושטה חצי לוג יין האיטלקי,
 אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו!
 אלא לא היה ולא עתיד להיות,
 ולמה נכתב?
 דרוש וקבל שכר".

אמר רבי יונתן:

אני ראיתי, וישבתי על קברו.

כמאן אזלא הא דתניא:
"עיד הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות,
ולמה נכתבה?
דרוש וקבל שכר."
 כמאן?

רבי אליעזר,

דתניא:

"רבי אליעזר אומר:

כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת - אינה נעשית עיר הנדחת".

מאי טעמא?

אמר קרא: **"ואת כל שיללה תקבין אל תוך רחבה ושרפת באש"** (דברים יג, יז),
וכיון דאי איכא מזוזה לא אפשר,
דכתיב: **"לא תעשון כן לה' אלהיכם"** (דברים יב, ג-ד).

אמר רבי יונתן:

אני ראיתי וישבתי על תילה.

כמאן אזלא הא דתניא:

"בית המנוגע - לא היה ולא עתיד להיות.

ולמה נכתב?

דרוש וקבל שכר."

כמאן?

כרבי אלעזר ברבי שמעון.

דתנן:

"רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:

לעולם אין הבית טמא עד שי: יראה שתי גריסין,

על שתי אבנים,

בשתי כתלים בקרן זוית,

ארכו כשני גריסין,

ורחבו כגריס" (נגעים יב, ג).

מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון?

כתיב: **"קיר"** (ויקרא יד, לו),

וכתיב: **"קירות"**,

איזהו **"קיר"** שהוא כ**"קירות"**?

הוי אומר זה קרן זוית.

תניא:

"אמר רבי אליעזר ברבי צדוק:

מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו "חורבתא סגירתא".

אמר רבי שמעון איש כפר ענו:

פעם אחת הלכתי לגליל וראיתי מקום שמצינין אותו,

ואמר: אבנים מנוגעות פינו לשם."

רש"י

ואפילו מזוזה אחת. וכל שכן אחד מן החומשין או ספר מכל הנביאים שאזכרת השם כתובה שם ולא קרינא ביה את כל שיללה ושרפת:

לא תעשון כן לה' אלהיכם. בתר ואבדתם את שמם כתיב:

גריס. זה שיעור נגעים ושתי גריסין על שתי אבנים דכתיב (ויקרא יד) וחלצו את האבנים תרתי משמע ובכל אחת שיעור נגע:

בקרן זוית. ואותן שתי אבנים יהיו בקרן זוית אחד בכותל זה ואחד בכותל זה והנגע משוך בשתיהן ארכו ב' גריסין ורחבו כגריס שיחא בכל אבן כגריס על גריס:

מאי טעמא דר"א. דבעי קרן זוית:

כתיב קיר. ומראהו שפל מן הקיר (שם):

חורבתא סגירתא. חורבה מצורע: מתרגמינן סגירתא שנותץ משם בית המנוגע:

מציינין אותו. שלא יאהילו עליו דאבן מנוגעת מטמא באהל דמצורע הוקש למת אל נא תהי כמת:

16. עא, א

רס"י

מתני'

גידם ידו קטועה :

בננו זה. משמע שרואים אותו :

חרשין. אינן יודעין אם קבל דבריהם אם לאו שאם אמר להם איני מקבל אינן שומעין לו ואע"פ שרואין שאין מקיים מצותן מיהו איננו שומע בקולנו כתיב ואיכא להפוכי בזכותי ולמדרש דבשעת הקול קאמרי דלא שמע דהאי קרא יתירא הוא כוליה כדאמר בגמ' :

מתרין בו. לאו משום התראה גמורה כשאר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה דהא התראת עדים בעי ועוד זו ספק התראה הוא אם עובר הוא אם לאו שלא מיד בפניהם הוא עובר אלא בסתר ולאחר זמן הוא עושה אלא מוכיחין אותו דבעינן ויסרו אותו שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד ויליף לה מויסרו אותו :

גמ'

שמעת מינה בעינן קרא כדכתיב. וסייעתא דשמואל בפי נגמר הדין (לעיל מת.):

כוליה קרא יתירא. דמצי למכתב והוצאתם אותו אל שער העיר ההוא וסקלתם :

מתניתין

היה אחד מהם: גידם,

או חיגר,

או אלם,

או סומא,

או חרש - אינו נעשה בן סורר ומורה,

שנאמר: "ותפשיו בו אביו ואמו" (דברים כא, יט) - ולא גודמין,

והוציאו אותו" - ולא חגרין.

"ואמרו" (דברים כא, יט) - ולא אלמין,

"בננו זה" - ולא סומין,

"איננו שמע בקולנו" - ולא חרשין.

מתרין בו בפני שלשה,

ומלקין אותו.

חזר וקלקל - נדון בעשרים ושלשה.

ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים,

שנאמר: "בננו זה" - זהו שלקה בפניכם.

גמרא

שמעת מינה: בעינן קרא, כדכתיב!

שאני הכא,

עא, ב. דכוליה קרא יתירא.

17. עא, ב

רס"י

בפני שנים. דבעינן עדים שהוכיחוהו ועבר שאין אביו ואמו נאמנין עליו להרגו דכתיב (דבדים יז) על פי שנים עדים יומת המת:

ומלקין אותו בפני ג'. כלומר יביאוהו בפני ג' דיינין והדיינין יחייבוהו מלקות וילקוהו שליח ב"ד כשאר הלוקין דמלקות בפני ג' בפרקא קמא (דף י.):

כדרכי אבהו. בכתובות (דף מו.) גבי מוציא שם רע מנא לן דלקי דכתיב ולקחו זקני העיר את האישי ויסרו אותו:

למדנו ויסרו. דמוציא שם רע מויסרו אותו דבן סורר ומורה והוא דיסרו דבן סורר ומורה למדנו מבן דכתיב שם אם בן והוא בן למדנו מבן (דברים בה) והיה אם בן הכות הרשע:

"ומתרין בפני שלשה, ומלקין אותו".

למה לי? בתרי סגיא!

אמר אביי:

הכי קאמר: מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה.

מלקות גבן סורר ומורה היכא פתיבא?

כדרכי אבהו,

דאמר רבי אבהו:

למדנו "ויסרו" (דברים כב, יח), מ"ויסרו" (דברים כא, יח),

"ויסרו" (דברים כא, יח) מ"בן" (דברים כב, יח),

ו"בן" (דברים כב, יח) מ"בן" - "והיה אם בן הכות הרשע" (דברים כה, ב).

18. עא, ב

רס"י

אם כן. דלהך מלתא לחודא
 אתא ולא למעוטי סומין:
 לכתוב בננו הוא. סורר ומורה
 ומשמע הוא שלקה בפניכם
 ומדכתיב זה שמראין באצבעו
 עליו ולא סומין:

"חֲזַר וְקִלְקַל - נִידוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה,
 וְאִינוּ נִסְקָל עַד שְׁיִהְיוּ שֵׁם שְׁלֹשָׁה הָרְאוּשׁוּנִים,
 שְׁנֵאמַר: "בְּנֵנוּ זֶה" - זֶהוּ שְׁלָקָה בְּפָנֶיכֶם."

האי מיבעי ליה: "זֶה" - וְלֹא סוּמִין!"

אם כן, לכתוב 'בְּנֵנוּ הוּא', מאי "בְּנֵנוּ זֶה"?
 שְׁמַע מִיָּנָה: תְּרַתִּי.

מתניתין

בְּרַח עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כֵּן, הִקְיֵף זָקוּ הַתַּחְתּוֹן - פְּטוּר. וְאִם מִשְׁנִגְמַר דִּינוֹ בְּרַח, וְאַחַר כֵּן הִקְיֵף זָקוּ הַתַּחְתּוֹן - חַיִּיב.

גְּמָרָא

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא:

כֵּן נַח שְׁבִירָךְ אֶת הַשֵּׁם, וְאַחַר כֵּן נִתְגַּיֵיר - פְּטוּר, הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנָּה דִּינוֹ, וְנִשְׁתַּנְּיֵת³⁰² מִיתָתוֹ.

נִימָא מְסִייעָא לִיה:

"בְּרַח עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כֵּן הִקְיֵף זָקוּ הַתַּחְתּוֹן - פְּטוּר." מֵאִי טַעְמָא?

לָאוּ מִשּׁוּם דְּאִמְרִינן: הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנְּי אִישְׁתַּנְּי.

לֹא,

שְׂאֵנִי הֵכָא, דְּאִי עֲבַד הַשְׁתָּא לָאוּ בַר קִטְלָא.

תָּא שְׁמַע:

"אִם מִשְׁנִגְמַר דִּינוֹ בְּרַח וְאַחַר כֵּן הִקְיֵף זָקוּ הַתַּחְתּוֹן - חַיִּיב!"

נִגְמַר דִּינוֹ קְאָמְרֵת,

נִגְמַר דִּינוֹ - גְּבֵרָא קְטִילָא הוּא!

תָּא שְׁמַע:

"בֵּן נַח: שֶׁהֵכָה אֶת חֲבִירוֹ,

בָּא עַל אֶשֶׁת חֲבִירוֹ - וְנִתְגַּיֵיר פְּטוּר,

עָשָׂה בֶן בִּישְׂרָאֵל וְנִתְגַּיֵיר - חַיִּיב."

וְאִמָּא? נִימָא הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנְּי אִישְׁתַּנְּי!

דִּינוֹ וּמִיתָתוֹ בְּעֵינָן,

וְהָאִי דִּינוֹ - אִישְׁתַּנְּי,

מִיתָתוֹ - לֹא אִישְׁתַּנְּי.

בְּשִׁלְמָא רוּצַח, מַעֲיַקְרָא סִיפָא, וְהַשְׁתָּא סִיפָא,

אֶלָּא אֶשֶׁת אִישׁ, מַעֲיַקְרָא סִיפָא, וְהַשְׁתָּא חֲנֻק!

בְּנַעֲרָה הַמְּאוֹרְסָה, דְּאִידִי וְאִידִי בְּסִקְלָה.

וְהָא **"עָשָׂה בֶן בִּישְׂרָאֵל"** דּוּמִיָּא דְּאֶשֶׁת חֲבִירוֹ קְתַנִּי!

אֶלָּא, קְלָה בְּחִמּוּרָה מִיִּשְׁדָּה שְׂיִיכָא.

הִנִּיחָא לְרַבָּנָן, דְּאִמְרִי: סִיפָא חֲמוּר,

אֶלָּא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאִמַר חֲנֻק חֲמוּר - מֵאִי אִיכָא לְמִימַר?

רַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר לָהּ כְּתָנָא דְּבִי מְנַשָּׁה,

דְּאִמַר: **"כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה לְבַנֵּי נַח - אֵינָה אֶלָּא חֲנֻק."**

בְּשִׁלְמָא אֶשֶׁת אִישׁ, מַעֲיַקְרָא חֲנֻק, וְהַשְׁתָּא חֲנֻק.

אֶלָּא רוּצַח, מַעֲיַקְרָא חֲנֻק, וְהַשְׁתָּא סִיפָא!

מתני'

ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן פטור. דתו לא דיינין ליה כיון דאילו עבד השתא לאו בר קטלא הוא:

ואם משנגמר דינו ברח. משעת גמר דין הוי כגברא קטילא ושוב אין לנו לחפש בזכותו ולהצילו:

גמ'

הואיל ונשתנה דינו (נשתנה מיתתו). דאילו מעיקרא נדון בעד אחד ובדיין אחד ובלא התראה ואילו עביד השתא בעינן התראה וסנהדרין של כ"ג ועדים:

ונשתנית מיתתו. דכל מיתת בני נח סייף ואילו עביד השתא בעו למדייניה בסקילה והוא לא איחייב בהא מיתה הלכך פטור:

שאני הכא דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא. אבל הכא אילו עביד השתא בר קטלא הוה אף על גב דנשתנה דינו ומיתתו לא מיפטר ודיינין ליה בדינא דהשתא:

ת"ש. מסיפא תיובתא:

חייב. אלמא אף על גב דאשתני לא אפטר:

שהכה את חבירו. הרג דהוי בסייף וכן בא על אשת חבירו פטור משום דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא:

עשה כן. בהיותו כותי:

לישראל. כגון שהרג את ישראל או בא על אשת איש ישראל ונתגייר חייב דאי עבד השתא בר קטלא הוא ואע"ג דנשתנה דינו לדון בעדה ועדים והתראה אי הוה עביד השתא מיתתו לא אישתני דרוצח נמי השתא בסייף:

דאידי ואידי בסקילה. אם לא נתגייר נמי נדון בסקילה כדאמרינן נמי בפרקין דלעיל (דף נז.) בא על ערות ישראל שאין להם לבן נח נדון בדיני ישראל ואוקימנא בנערה המאורסה דלדידהו לית להו ודיינין להו בדינא דידן:

והא עשה כן בישראל דומיא דאשת חברו קתני. אלמא בישראל בעולת בעל עסקינן דאילו באשת חבירו ליכא נערה המאורסה כדאמרינן בעולת בעל יש להן נערה המאורסה אין להם:

אלא קלה בחמורה מישך שייכא. כלומר לעולם בא"א ודקא קשיא לך אמאי חייב הרי נשתנה דינו ומיתתו אין כאן שינוי מיתה דיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה וכיון דמעיקרא הוי סייף דחמירא והשתא מיתת חנק קלה בכלל מיתה זו הוה ויותר היה ראוי לו מתחלה אבל ברכת השם מעיקרא הוה סייף קל והשתא סקילה דחמירא:

מאי איכא למימר. הרי נשתנה מיתתו דבמיתה חמורה זו לא היה ראוי:

קלה בחמורה מישך שייכא.

רס"י

לימא מסייע ליה. לרבי חנינא דאמר בדינא דהשתא בעי למדייניה :
סרחה. נערה המאורסה בימי נערות שהיא בסקילה ולבסוף בגרה משעמדה בדיון :
תדון בחנק. כדינא דהשתא :
בסקילה מאי טעמא לא. מתדנה משום דכיון דאישתני גופה אישתני קטלא ונהי דלגמרי לא מיפטרא משום דקלה בחמורה מישך שייכא כל. שכן הכא דאישתני לגמרי בין בדינו בין במיתתו וכיון דלא מחייב בהא מיתה פטור לגמרי :
תדון בסקילה. דמעיקרא אף על גב דאישתני גופה לא אישתני קטלא הכא נמי נדייניה כדמעיקרא במיתתו הקלה :

לימא מסייעא ליה:

"סרחה ואחר כך בגרה - תידון בחנק."

בסקילה מאי טעמא לא?

לאו משום הואיל ואישתני אישתני,

וכל שכן הכא דאישתני לגמרי!

האמר ליה רבי יוחנן לתנא:

תני: תידון בסקילה.

מתני
הנייה להם. שאין מוסיפין לחטוא:
והנייה לעולם. ששקטה כל הארץ:
רע להם. שהיו מוסיפין זכיות:
רע לעולם. שהיו מגינין על דורם ומוכיחין את הדורות:
יין ושינה לרשעים הנייה להם והנייה לעולם. כל זמן ששותין וישנין אינן חוטאין ואינן מריעין לבריות: לצדיקים רע להם: שאין עוסקין בתורה:
ורע לעולם. שהתורה שהן עוסקין בה מגינה על הדור וכשהן מתבטלין פורענות בא לעולם:
פיזור. שנפרדין זה מזה ואין יכולין להועץ עצה רעה ולסייע זה את זה:
גמ' מגמר. מכלה:
למודו. מה שהורגל בבשר ויין:
שקט לצדיקים הנייה להם והנייה לעולם. שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות:

מתניתין

בן סורר ומורה נידון על שם סופו, ימות זכאי, ואל ימות חייב, שמיתתן של רשעים הנאה להן, והנאה לעולם. צדיקים רע להן, ורע לעולם. יין ושינה:
לרשעים הנאה להן והנאה לעולם, צדיקים רע להן ורע לעולם. פיזור:
לרשעים הנאה להן, והנאה לעולם. לצדיקים רע להן ורע לעולם. כנוס:
לרשעים רע להן ורע לעולם, ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם. שקט:
לרשעים רע להן ורע לעולם. לצדיקים הנאה להן והנאה לעולם.

גמרא

עב, א

תנא:

"רבי יוסי הגלילי אומר:
וכי מפני שאכל זה - תרטימר בשר, ושתה - חצי לוג יין האיטלקי, אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל! אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו, ומבקש למודו, ואינו מוצא, ויצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב. שמיתתן:
של רשעים - הנאה להם והנאה לעולם, ולצדיקים - רע להם ורע לעולם. שינה ויין:
לרשעים - הנאה להם והנאה לעולם, לצדיקים - רע להם ורע לעולם. שקט:
לרשעים - רע להן ורע לעולם. ולצדיקים - הנאה להם והנאה לעולם. פיזור:
לרשעים - הנאה להן, והנאה לעולם. לצדיקים - רע להם ורע לעולם.

21. עב, א

רפ"י

מתניתין

הבא במחירת - נידון על שם סופו.
 היה בא במחירת ושבר את החבית,
 אם יש לו דמים - חייב.
 אם אין לו דמים - פטור.

גמרא

אמר רבא:

מאי טעמא ד"מחירת"?

חזקה, אין אדם מעמיד עצמו על ממונו.

והאי מימר אמר: אי אזילנא קאי לאפאי ולא שביק לי, ואי קאי לאפאי - קטלינא ליה,
 והתורה אמרה: אם בא להורגך - השכם להורגו.

מתני'

הבא במחירת. שאמרה תורה
 יהרג:

נידון על שם סופו. דהא לא
 קטל ומקטיל משום דסופו
 להרוג בעל הבית כשיעמוד כנגדו
 להציל ממונו:

יש לו דמים חייב. אם אינו
 ראוי ליהרג כגון אב על הבן
 דתניא לקמן דאין הבן רשאי
 להרוג את אביו הבא עליו
 במחירת משום דרחמי האב על
 הבן ולא בא על עסקי נפשות ואי
 הוה קאי בריה לאפיה להציל.
 ממונו אין בדעתו של אביו
 להורגו:

חייב. לשלם החבית כשאר
 מזיק:

אין לו דמים. כגון שאר כל
 האדם שניתן רשות לבעל הבית
 להורגו פטור מלשלם דחיוב
 מיתה וחיוב תשלומין באין
 כאחד ואע"פ שניצל פטור מן
 התשלומין דק"ל (כתובות דף
 לה.) חייבי מיתות שוגגין כגון
 שלא התרו בהן אין משלמין
 ממונו שעם המיתה אע"פ שאין
 נהרגין:

גמ'

מאי טעמא דמחירת. שאמרה
 תורה אין לו דמים כלומר הרי
 הוא לך כמי שאין לו דם ונשמה
 ומותר להורגו:

חזקה אין אדם מעמיד עצמו על
 ממונו. שרואה שאחר נוטלו
 ושותק הלכך יודע הגנב הזה
 שבעל הבית עומד על ממונו
 להצילו ומימר אמר הגנב אי
 אזילנא לגביה קאי באפאי ואי
 קאי קטילנא ליה ואמרה לך
 תורה אין לו דמים ומלמדתך
 מאחר שהוא בא להרגך השכם
 אתה להורגו:

22. עב, א

רש"י

הבא במחותרת. חתר את הבית ממש :
פטור. מלהחזירם אע"פ שהם קיימין :
בדמים קננהו. בדמי נפשו קנאן הואיל ונתחייב מיתה בליקחתם :

מסתברא. מילתא דרב דפטור בששבר בין עכשיו בין לאחר זמן דליתנהו ותשלומין מדידה לא מצינן לחיוביה במקום מיתה :
אבל נטל לא. מסתברא בהא מילתא דרב דפטור בה דכיון דקיימין הן כל היכא דאיתנהו דמרייהו נינהו ואין זה חייב בתשלומין דפקדון בעלמא נינהו גביה :

והאלהים. שבועה אמר רב דפטור ואפי' איתנהו וטעמא מהכא דהאי אם יש לו דמים כגון אב על הבן דמודה בהו רב דלא קנה וחייב להחזיר אחרי כן אמרינן דאפילו נאנסו מיניה משבאו לרשותו חייב להחזיר דמיהן אלמא לא אמרינן פקדון הוו גביה ואבדו לבעלים אלא אמרינן ברשותו הן ואבדו לו הכא נמי לענין אין לו דמים אע"פ דאיתנהו אמרינן לאו פקדון נינהו אלא ברשותו ובאחריותו קיימי וכי גבו להו בי דינא מיניה יש כאן תשלומין עם חיוב מיתה כאילו גובין משאר נכסים :

ולא היא. מסקנא דמילתא דרבא הוא ולא היא לא מסתברא טעמא דרב בהא דאע"ג דהיכא דיש לו דמים חייבין באחריותו לאו קנין הן לו להיות כשאר נכסיו דכי אוקמיה רחמנא ברשותיה וחייב את הגזלנין לשלם הי"מ לענין שלומי דלא מצי למימר ליה נאנסו דאשכחן בשומרין דחייבין הכתוב לישבע אם לא שלח יד במלאכת רעהו הא שלח אע"ג דטעין מת או נשבר דהיינו אונס חייב דנעשה עליה גזלן בשליחות יד :

אבל לענין מקנא לא קני. אם קיימין הן אצלו והוא היה בא לעכוכו ולומר דמים אני מחזיר לך לא קני ומהדר להו בעיניהו דכתוב (ויקרא ה) והשיב את הגזילה והאי דכי נאנסו מחזיר דמים ולא מצי אמר ליה נאנסו ומיפטר משום דלא גרע גזלן משואל דמשום דכל הנאה שלו אוקמינהו רחמנא ברשותו ברשותו אם נאנס דכל כמה דקיימא הדרא בעינא הא נמי כל הנאה שלו ומיחייב לשלמו :

מועד לעולם. אפילו שלא בכונה :
קשיא. קשיא מתניתין לתרוצה אליבא דרב ומ"מ תיובתא לא הוי דלאו בהדיא קתני לה נטל חייב ואיכא לשנויי בדוחקא כדשנין דמשום רישא נקט שבר והיינו דאיכא בין קושיא לתיובתא :

מתניב רב ביבי. לרבא פריך דאמר נטל דאיתנהו חייב :

הגונב כיס בשבת. שהגביהו וקנאו בהגבהה חייב להחזיר ואע"ג שהוציאו אח"כ לרה"ר ונתחייב בהוצאתו מיתה :

שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת. ובשביל חיוב מיתה הבא עליו לאחר מכן אינו נפטר מן התשלומין :

היה מגרר ויוצא. שלא הגביהו ולא קנאו בתוך הבית אבל כשיוצא לרה"ר קנאו בשנוי רשות שהוציאו מרשות הבעלים וצירף ידו למטה משלשה וקבלה בידו דידו חשובה לו כארבעה על ארבעה והרי הוא לו כחצרו ואע"פ שאין כאן הגבהה והכי מוקים לה בכתובות :

פטור מתשלומין. אלמא אע"פ שהכיס והמעות קיימין אמרינן בדמי קננהו ולא מפקינן ליה מיניה ותיובתא דרבא דאמר נטל לא :

והלכתא. הא דקתני פטור כגון דשדנהו בנהרא דליתנהו :

דכרי. אילים :

אהדרינהו ניהליה. הגנבים : הי"ג ת"ר אין לו דמים אם זרחה וגוי אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמד הרגהו וכי אין לו דמים וסמך ליה אם זרחה השמש ודרשינן סמוכין אימתי מותר להורגו בזמן שהשמש זרחה עליו כלומר שברור לך שלהרגך בא אם תעמוד כנגדו אבל מספק אל תהרגהו :

אמר רב:

הבא במחותרת ונטל כלים ויצא - פטור.
 מאי טעמא?
 בַּדְּמִים קָנְנָהּוּ.

אמר רבא:

מסתברא מילתיה דרב בששיבר, דליתנהו, אבל נטל - לא.

והאלהים! אמר רב:

אפילו נטל.

דְּהָא יֵשׁ לוֹ דְּמִים, וְנֶאֱנָסוּ - חַיִּיב.

אַלְמָא בְּרִשׁוּתִיהָ קִיִּימִי.

הֲכָא נְמִי - בְּרִשׁוּתִיהָ קִיִּימִי.

וְלֹא הִיא, כִּי אֹקְמִינָא רַחֲמֵנָא בְּרִשׁוּתִיהָ לְעֵנִין אֹנְסִין,

אַבְל לְעֵנִין מִקְנָא - בְּרִשׁוּתִיהָ דְּמַרְיִיהוּ קִיִּימִי.

מִיָּד דְּהָהּ אֲשׁוּאֵל.

תנן:

"בא במחותרת ושיבר את החבית:

יש לו דמים - חייב,

אין לו דמים - פטור."

טעמא ד"שיבר", דכי אין לו דמים - פטור,

הא נטל - לא!

הוא הדין דאפילו נטל נמי.

וְהָא דְקָא תְּנִי: "שִׁבַּר אֶת הַחֲבִית",

קָא מְשַׁמַּע לֵן: דְּכִי יֵשׁ לוֹ דְּמִים, אֶף עַל גַּב דְּשִׁיבַר נְמִי חַיִּיב.

פשיטא, מזיק הוא!

הא קא משמע לן:

דאפילו שלא בכוננה.

מאי קא משמע לן?

אדם מועד לעולם!

תנינא:

"אדם מועד לעולם, בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין בראון!"

קשיא.

מתניב רב ביבי בר אבאי:

"הגונב כיס בשבת - חייב.

שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת.

היה מגרר ויוצא - פטור,

שהרי איסור גניבה ואיסור סקילה באין באחד!"

והלכתא דשדנהו בנהרא.

רבא איגנבו ליה דיכרי במחותרתא,

אהדרינהו ניהליה ולא קבלניהו.

אמר: הואיל ונפק מפומיה דרב.

23. עב, א-ב

רש"י

ותניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו. אימתי אסור להרגהו בזמן שזרחה השמש עליו כלומר שברור הדבר לך כאור שהוא רחמני עליך ואפילו אתה עומד כנגדו להציל ממונך מידו לא יהרגך ואם לאו שספקא הוא לך הרגהו קשיין אהדדי:

אב הבא על הבן. במחתרת מספק אל יהרגהו בנו דודאי ראמי האב על בנו ואפילו הוא מציל ממונו לא יהרגהו הלכך דמים לו עד שיודע לך כשמש שהוא אכזרי עליך ושונאך: **בן על האב.** וכ"ש איניש דעלמא הרגהו מספק דודאי אדעתא דהכי אתא דאי קיימת ליה לאפיה קטיל לך עד שיודע לך כשמש שהוא רחמני עליך כאב על הבן:

תנו רבנן:

"אין לו דמים. אם זרחה השמש עליו"³⁰³ (שמות כב, א-ב),

וכי השמש עליו בלבד זרחה?!

אלא, אם ברור לך הדבר בשמש, שאין לו שלום עמך - הרגהו,

ואם לאו - אל תהרגהו."

תניא אידך:

"אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב),

וכי השמש עליו בלבד זרחה?!

אלא, אם ברור לך בשמש שיש לו שלום עמך - אל תהרגהו,

ואם לאו - הרגהו."

קשיא סתמא אסתמא!

לא קשיא:

עב, ב כאן - באב על הבן,

כאן - בבן על האב.

אמר רב:

כל דאתי עלאי במחתרתא - קטילנא ליה.

לבר מרב חנינא בר שילא.

מאי טעמא?

אילימא: משום דצדיק הוא - הא קאתי במחתרתא!

אלא - משום דקים לי בגוויה דמרחם עלי,

כרחם אב על הבן.

דמים לו. לשון רבים הוא להכי אתא לומר לך דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו במחירת שהרי לא בא על עסקי נפשות:

אין לו דמים. לשון רבים דכתיב גבי אינש דעלמא להכי אתא לומר לך אין לו דמים לא בחול ולא בשבת והרגהו:

הרוגי בית דין בשבת לא קטלינן. כדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לה.) מלא תבערו אש בכל מושבותיכם: קא משמע לן: דקטלינן משום פקוח נפש דהאיך:

לפקח עליו את הגל. אם כשהיה חותר נפל עליו (את) הגל מפקחין עליו היכא דלא בא על עסקי נפשות אבל אם בא על עסקי נפשות כיון דניתן להרגו בלא התראה גברא קטינא הוא משעת (סתירה):

תנו רבנן:

"דמים לו" (שמות כב, ב) - **בין בחול בין בשבת,**
"אין לו דמים" - בין בחול בין בשבת.

בשלמא **"אין לו דמים" - בין בחול בין בשבת** איצטריך, סלקא דעתך אמינא: מידי דהוה אהרוגי בית דין, דבשבת לא קטלינן, קא משמע לן: דקטלינן.

אלא **"דמים לו" - בין בחול בין בשבת,**
השתא בחול לא קטלינן ליה, בשבת מבעיא!?

אמר רב ששת:

לא נצרכא אלא לפקח עליו את הגל.

25. עב, ב

רש"י

והוכה. בכל אדם אפילו אינו בעל הממון מותר להרגו מדלא כתיב והכהו: **בעה"ב**. הוא דמותר להרגו משום דלהאי גבב קים ליה בגווייה דבעה"ב אינו מעמיד עצמו על ממונו הלכך אדעתיה דלמקטליה אתא: **אבל שאר כל אדם לא**. שהרי גבב זה לא בא אלא על עסקי נפשות של זה: **קמ"ל**. דכיון דעל עסקי נפשות ישראל אתא רודף הוא וניתן להצילו לבעל הבית בנפשו של זה: **שאם אי אתה יכול להרגו בסייף**. כגון שהיה מכשף או שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ או אבן: **שני כתובין הבאין כאחד**. בפרק נגמר הדין דלא בעינן בהו קרא כדכתיב הלכך אי לא רבייה הוה אמינא ליבעי מיתה הכתובה בו כגון הכאה אבל לא לחונקו להטביעו במים:

תנו רבנן:

"**והקה**"³⁰⁴ (שמות כב, א) - **בְּכַל אָדָם**,

"וְזִמְתָּ" - בְּכַל מִיתָה שְׂאֵתָה יָכוֹל לְהַמִּיתוּ.

בשקלא **"והקה" - בְּכַל אָדָם**, איצטריה,

סלקא דעתך אמינא: בעל הבית הוא, דקים ליה³⁰⁵ דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, אבל אחר - לא.

קא משמע לן: רודף הוא, ואפילו אחר נמי.

אלא **"וְזִמְתָּ" - בְּכַל מִיתָה שְׂאֵתָה יָכוֹל לְהַמִּיתוּ** - למה לי?

מרוצח נפקא!

דתנא:

"מוות יומת המכה רצח הוא" (במדבר לה, כא) - **אין לי אלא במיתה האמורה בו,**

ומניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו,

שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו?

תלמוד לומר: "מוות יומת" מבבל מקום!

שאני התם - דאמר קרא: **"מוות יומת"**.

וניגמר מיניה!

משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד.

וכל שני כתובין הבאין כאחד - אין מלמדין.

³⁰⁴ א-ב-במחלתרת ימצא הגבב והקה וזאת אין לו דמים
³⁰⁵ תיקון גירסה ע"פ רש"י, מסורת הש"ס ודקדוקי סופרים.

רש"י

ואין לי אלא מחתרת. שחתר
 כותל:
 גגו. ועלה לו בסולם:
 חצרו וקרפיו. ונכנס בו דרך
 הפתח שמצאו פתוח מנין:
 ת"ל ימצא הגנב. מדלא כתיב
 אם במחתרת ימצאו וכתוב
 הגנב יתירה משמע בכל צדדין
 שיהא נראה לך גנב:
 מצויין במחתרת. כלומר מצויין
 ורגילין לחתור:
 זו היא התראתו. שא"צ התראה
 אחרת אלא הורגו מיד דכיון
 דטרח ומסר נפשיה לחתור
 אדעתא דהכי אתא דאי קאי
 לאפאי קטילנא ליה ואמרה
 תורה כיון דרודף הוא א"צ
 התראה אלא מצילין אותו
 בנפשו אבל נכנס לחצרו וגגו
 דרך הפתח אינו הורגו עד שיתרו
 בו בעדים חזי דקאימנא באפך
 וקטילנא לך וזה יקבל עליו
 התראה ויאמר יודע אני ועל
 מנת כן אני עושה שאם תעמוד
 לנגדי אהרוג אותך אבל בלא
 התראה לא דדילמא לאו
 אדעתא דנפשות קא אתי אלא
 דאשכח פתחא להדיא ועל
 אדעתא דאי קאי באפאי ליפוק:

תנו רבנן:

"מחתרת" (שמות כב, א) - אין לי אלא מחתרת,
 גגו, חצירו, קרפיו - מנין?
 תלמוד לומר: "ימצא הגנב" מכל מקום.
 אם בן מה תלמוד לומר "מחתרת"?
 מפני שרוב גנבים מצויין במחתרת."

תניא אידך:

"מחתרת" - אין לי אלא מחתרת,
 גגו, חצירו, וקרפיו מנין?
 תלמוד לומר: "ימצא הגנב" מכל מקום.
 אם בן מה תלמוד לומר "מחתרת"?
 מחתרתו - זו היא התראתו."

27. עב, ב

רש"י

קטן הרודף. את קטן אחר להרגו:
ניתן להצילו בנפשו. כדילפינן לקמן (דף עב.) רוצח נתן להצילו בנפשו והאי אע"ג דקטן הוא ולא בר קבולי התראה הוא לגבי רדיפה דינו כגדול:
קסבר. רב הונא רודף אין צריך התראה לענין להצילו בנפשו דלא ניתנה התראה אלא לענין ב"ד דלא מצי למקטליה אם הרג בלא התראה:
יצא ראשו. באשה המקשה לילד ומסוכנת וקתני רישא החיה פושטת ידה וחותרתו ומוציאתו לאברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעים בו להורגו דהוה ליה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשנה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול אע"פ שהן נהרגין לא היו רשאים למסורו כדי להציל עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוה והכי מפרש לה בתוספתא (דתמורה):
משמיא קא רדפי לה. לאמיה:
והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך. כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף דהיינו באדם בשביל הצלת אדם הנרדף והא הכא דלא קתני יודע אני ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מיחייב:
הוא ר' יוסי בר' יהודה היא. דאפילו בהרוגי ב"ד לא בעי התראה אלא להבחין הלכך חבר לא בעי התראה ולא הבחנה ועם הארץ בעי לאיתרוי דלא נימא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפילו בעם הארץ לא בעי:
פטור. כל כמה דלא אמר על מנת כן אני עושה שאהרג עליו כדילפינן בהיו בודקין (לעיל דף מא.) יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה קא תני הכא גבי רודף דבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: דקאי בתרי עברי נהרא: המתרה מצד זה והרודף והנרדף מצד אחר:
דאצולי לא מצי. והאי פטור וחייב דקאמר אמיתת בית דין קאי ולאחר שהרגו לנרדף:
מאי איכא. כלומר מאי קא רמי עליהו דהנך. רואין למעבד:
דבעי לאיתרוי לבי דינא ומקטליה. דכתיב (דברים כב) ובערת הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה:
זו היא התראתו. אלמא משום דמחזקינן ליה רודף לא בעי התראה:

אמר רב הונא:
 קטן הרודף - ניתן להצילו בנפשו.

קסבר:
 רודף - אינו צריך התראה,
 לא שנא גדול, ולא שנא קטן.

איתיביה רב חסדא לרב הונא:
"יצא ראשו - אין נוגעין בו, לפי שאין דוחין נפש מפני נפש" (אהלות ז,ו).
 אמאי? רודף הוא!

שאני התם,
 דמשמיא קא רדפי לה.

נימא מסייע ליה:
"רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו, אומר לו:
ראה שישראל הוא, וכן ברית הוא, והתורה אמרה: "שפך דם האדם באדם דמו ישפך" (בראשית ט,ו).
אמרה תורה: הצל דמו של זה בדמו של זה."

ההיא רבי יוסי ברבי יהודה היא.

דתניא:
"רבי יוסי ברבי יהודה אומר:
'חבר' - אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד.

תא שמע:
"רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו, אומר לו:
ראה שישראל הוא, וכן ברית הוא, והתורה אמרה: "שפך דם האדם באדם דמו ישפך", אם אמר: "יודע אני שהוא בן" - פטור, על מנת כן אני עושה" - חייב!"

לא צריכא דקאי בתרי עברי דנהרא, דלא מצי אצוליה.
 מאי איכא? דבעי איתרוי לבי דינא,
 בי דינא בעי התראה.

איבעית אימא:
אמר לך רב הונא:
אנא דאמרי, כתנא דמחותרת.
דאמר: "מחותרתו זו היא התראתו".

עג, א מתניתין

ואלו הן שמצילין אותן בנפשו.
הרודף אחר חברו להרגו,
ואחר הזכר,
ואחר הנערה המאורסה.

אבל הרודף אחר בהמה,
והמחלל את השבת ועובד עבודה זרה,
אין מצילין אותן בנפשו.

גמרא

הגנו רבנן:

"מניין לרודף אחר חברו להרגו שניתן להצילו בנפשו?
תלמוד לומר: "לא תעמד על דם רעך" (ויקרא יט, טז)."

והא להכי הוא דאָתא?!

האי מיבעי ליה לכדתנא:

"מניין לדאָה את חברו,

שהוא טובע בנהר, או חיה גוררתו, או לסטין באין עליו, שהוא חייב להצילו?

תלמוד לומר: "לא תעמד על דם רעך"!"

אין הכי נמי.

ואלא ניתן להצילו בנפשו מנלן?

אתיא בקל וחומר מנערה המאורסה:

מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה, אמרה תורה ניתן להצילה בנפשו,

רודף אחר חברו להרגו - על אחת כמה וכמה!

וכי עונשין מן הדין?!

דבי רבי תנא:

"הקישא הוא.

"מי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש"³⁰⁶ (דברים כב, כו).

וכי מה למדנו מרוצח?

מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד.

מקיש רוצח לנערה המאורסה,

מה נערה המאורסה - ניתן להצילה בנפשו,

אף רוצח - ניתן להצילו בנפשו."

ונערה מאורסה גופה מנלן?

כדתנא דבי רבי ישמעאל:

"ואין מושיע לה"³⁰⁷ (דברים כב, כז),

הא יש מושיע לה - בכל דבר שיכול להושיע."

מתני'

ואלו שמצילין אותן. מן

העבירה:

בנפשו. ניתנו ליהרג לכל אדם

כדי להצילן מן העבירה ומקראי

נפקי:

אבל הרודף אחר בהמה. לרבעה

והרוצה לעבוד עבודת כוכבים

ולחלל שבת וכל שכן שאר

כריתות ומיתות ב"ד שאינן

עריות דלא ניתן להצילו בנפשו

אלא מדבר שהוא ערוה ויש בה

קלון ופגם לנרדף כגון זכר

ונערה המאורסה ומיהו רוצח

בהדיא כתיב ביה והאי דנקט

בהמה משום דדמיא לעריות

ונקט נמי עבודת כוכבים משום

דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן

ושבת נמי תיתי בגזירה שוה:

גמ'

לא תעמוד. לא תעמוד עצמך על

דמו אלא הצילהו:

לפגמה. לביישה ולזולה אמרה

תורה נתנה להצילה בנפשו

כדלפינן לקמן מואין מושיע

לה:

מן הדין. ק"ו:

הקישא הוא. שהוקש רוצח

לנערה המאורסה וכל היקש

וגזירה שוה המופנת הרי הוא

כמפורש במקרא ועונשין ממנו

לפי שלא ניתנה למדרש מעצמו

אבל מקל וחומר אדם דן ק"ו

מעצמו אע"פ שלא קבלו מרבו

אין עונשין ממנו כדלפינן

במכות (דף יד.).

וכי מה למדנו מרוצח. כאן

לפטור את האונס דקאמר ליה

קרא אין לנערה חטא מות כי

כאשר יקום איש דמשמע כי

היכי דהתם אונס פטור הכי נמי

פטורה אלא משמע שזה בא

ללמד על הנערה ונמצא שנכתב

כאן ללמד הימנה כלומר נמצא

אף למד דמשום מילי אחריני

איתקוש ותרוייהו ילפי מהדדי:

מה נערה המאורסה ניתן

להצילה. מן העבירה בנפשו אף

רוצח וכו' ואכתי ילפא נערה

מרוצח שתהרג ואל תעבור

כדלקמן ומיהו הכא לא

אסיקנא במילתיה דרי דאגב

גררא אתיא:

ומדקאמר אין מושיע. מכלל

דבעיא תשועה:

³⁰⁶ ולנער לא-תעשה דבר אין לנער חטא מות כי כאשר יקום איש על-רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה

³⁰⁷ כי בשדה מצאה צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה

29. עג, א

רפ"י

גופא:
"מניין לדואה את חבירו,
שהוא טובע בנהר, או חיה גורתו, או לסטין באין עליו, שהוא חייב להצילו?
תלמוד לומר: "לא תעמוד על דם רעך".

והא מהכא נפקא?
 מהתם נפקא:
"אבדת גופו - מניין?
תלמוד לומר: "והשבתו לו" (דברים כב, ב)!

אי מהתם, הוה אמינא הני מילי בנפשיה,
 אבל מיטרח ומיגר אגורי - אימא לא.
 קא משמע לן.

אבדת גופו. כגון נטבע בנהר
 מניין שאתה מצווה על השבתו :
ת"ל והשבתו לו. קרא יתירא
 הוא למדרש השב את גופו
 לעצמו :
הני מילי בנפשו. אם זה
 הרואהו יכול להצילהו יצילהו :
קמ"ל. לא תעמוד על דם רעך
 לא תעמוד על עצמך משמע אלא
 חזור על כל צדדין שלא יאבד
 דם רעך :

חייבי כריתות וחייבי מיתות
 ב"ד דעריות קאמר דאיכא
 עבירה ופגם ותנא דמתני' נמי
 הכי סבירא ליה מדלא קא
 מרמינן סתמא אסתמא ותנא
 הני והוא הדין לכל עריות:
אלמנה לכהן הגדול. כ"ג הרודף
 אלמנה לאונסה אעי"פ שיש שם
 פגם דקא משוי לה חללה אין
 מצילין אותה בנפשו כדמפרש
 לקמן דחייבי לאוין אין ניתנין
 להציל בנפשם:

נעבדה בה עבירה. כבר:
אין מצילין. דהא אפגימה לה
 וקרא אפגימה כפידי מדגלי בהני
 ולא בעבירות אחרות:

יש מושיע לה. עיי דבר אחר
 בלא הריגה אין הורגין אותו
 ברדיפתו שהרי כשיגוהו יהיה
 לה מושיע:

האומרת. למצילין הרודפין
 אחריו הניחו לו ואל תרדפו
 אחריו שלא יהרגנה קודם
 שתשיגוהו אף על פי דאנוסה
 היא ומיראה היא דקאמרה אין
 מצילין אותה וטעמא מפרש
 לקמן:

לנערה חטא מות. אכולהו קאי
 אין מושיע לה וקרא יתירא הוא
 ולדרשה דהא כתיב ולנערה לא
 תעשה דבר:

נער כתיב וקרינן נערה נדרש
 מקרא ונדרש מסורת נער
 להביא את הזכור נערה
 כמשמעו:

דלאו אורחיה. ליבעל ואיכא
 בזיון ובשת גדול:
פגים לה. בבתולין ומגנה על
 בעלה:

דאורחיהו. בבעילות:
ולא נפיש פגמיהו. כארוסה
 שחביבה ויעלת חן על הארוס
 ועכשיו מתגנה עליו אבל שאר
 עריות פנויות בתולות לא מפגמי
 כולי האי וכן נשואות בעולות
 לא מפגמי כולי האי כמו
 ארוסה:

ונכתב חטא מות. דאתרבו לה
 כריתות ומיתות ב"ד ולא בעי
 נער ונערה שהרי הן בכלל:
חד. למעוטי עבודת כוכבים.
 דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן:

וחד למעוטי בהמה. משום דדמי
 לעריות ושבת כדי נקטיה ואגב
 גררא איידי דתנן במתני' מיהו
 קרא לא בעי למעוטי דכיון
 דאמעוטא עבודת כוכבים
 מהיכא תיתי שבת הא לא
 סלקא דעתין לאתויי אלא
 בחילול חילול מעבודת כוכבים
 כדלקמן דרבי שמעון לקמן הוא
 (דף עד):

תנו רבנן:

**"אחד הרודף אחר חבירו להרגו,
 ואחר הזכר,
 ואחר נערה המאורסה,
 ואחר חייבי מיתות בית דין,
 ואחר חייבי כריתות -
 מצילין אותו בנפשו.**

**אלמנה לכהן גדול,
 גרושה וחלוצה לכהן הדיוט -
 אין מצילין אותו בנפשו.**

**נעבדה בה עבירה - אין מצילין אותה בנפשו.
 יש לה מושיע - אין מצילין אותה בנפשו.
 דבי יהודה אומר:
 אף האומרת: "הניחו לו" שלא יהרגנה.**

מנא הני מילי?

אמר קרא:

"ולנער לא תעשה דבר אין לנער חטא מות" (דברים כב, כו),
"נער" - זה זכור,
"נערה" - זו נערה המאורסה,
"חטא" - אלו חייבי כריתות,
"מות" - אלו חייבי מיתות בית דין.

כל הני למה לי?

צ"ק.

דאי כתב רחמנא: **"נער"** משום דלאו אורחיה,
 אבל נערה דאורחה, אימא לא.
 ואי כתב רחמנא **"נערה"** משום דקא פגים לה.
 אבל נער דלא קא פגים ליה, אימא לא.

עג, ואי כתב רחמנא הני משום דהאי לאו אורחיה הוא, והא קא פגים לה,
 אבל שאר עריות דאורחיהו ולא נפיש פיגמיהו, אימא לא,
 כתב רחמנא **"חטא"**.

ואי כתב רחמנא **"חטא"** - הוה אמינא: אפילו חייבי לאוין,
 כתב רחמנא: **"מות"**.

ואי כתב רחמנא **"מות"** - הוה אמינא: חייבי מיתות בית דין - אין, חייבי כריתות - לא.
 כתב רחמנא: **"חטא"**.

ולכתוב רחמנא **"חטא מות"** ולא בעי **"נער"** ו**"נערה"**!

אין הכי נמי,

ואלא **"נער"** **"נערה"** -

חד - למעוטי עובד עבודה זרה,

וחד - למעוטי בהמה ושבת.

ולרבי שמעון בן יוחי דאמר: עובד עבודה זרה, ניתן להצילו בנפשו - למה לי?

חד - למעוטי בהמה,

וחד - למעוטי שבת.

סִלְקָא דְעֵתָהּ אָמִינָא: תִּיתִי שַׁבַּת 'חִילּוּל'³⁰⁸ (שמות לא, יד) 'חִילּוּל'³⁰⁹ (ויקרא יח, כא) מַעֲבֹדָה זָרָה.

רס"ז

אידי דכתב נער. להביא את הזכור כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחיה נערה קרינא ביה דהא בנערה משתעי ולנערה לא תעשה דבר:

וְלִרְבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאָמַר: מְחַלְלֵ אֶת הַשַּׁבָּת נִתֵּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, דְּאֵתְיָא שַׁבַּת מ'חִילּוּל' 'חִילּוּל' מַעֲבֹדָה זָרָה, מֵאֵי אֵיכָא לְמִימַר?

חד - מיעוט למעוטי בהמה,

ואידך - אידי דכתב רחמנא "נער" כתב נמי "נערה".

³⁰⁸ ושמרתם את-השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל-העשה בה מלאכה ונקרתה הנפש ההוא מקרב עמיה ומזרעך לא-תתן להעביר למלך ולא תחלל את-שם אלהיך אני ה'

במקפדת על פגמה. דאי בשאינה מקפדת לא קאמרי רבנן למקטליה משום עבירה דלא חמיר מעבודת כוכבים ושבת:

אפגמה קפיד רחמנא. מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה שמע מינה אפגמה קפיד:

דמסרה נפשה לקטלא. שיש צנועות שמוסרין עצמן למות שיהרגנה ולא תבעל לו ואמרה תורה הציל דמה ודמו:

הא קא פגים לה. ואי טעמא דקרא משום פגימה היא אמאי אמעיטו חייבי לאוין ואדרבן קא פריך דאמרי טעמא משום פגמה הוא:

אפגמה רבה. כגון עריות דכריתות שהן חמורות והויא חרפתה מרובה שהולד ממזר ונעשית זונה בבעילתו אבל כהן גדול באלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה:

"רבי יהודה אומר: אף האומרת 'הניחו לו', שלא יהרגנה."

במאי קמיפלגי?

אמר רבא:

במקפדת על פיגמה, ומניחתו שלא יהרגנה. רבנן סברי: אפיגמה קפיד רחמנא, והרי מקפדת על פיגמה. ורבי יהודה: האי דקאמר רחמנא קטליה משום דמסרה נפשה לקטלא, הא - לא מסרה נפשה לקטלא.

אמר ליה רב פפא לאביי:

אלמנה לכהן גדול נמי קא פגים לה!

אמר ליה:

אפיגמה רבה - קפיד רחמנא, אפיגמה זוטא - לא קפיד רחמנא.

32. עג, ב

רס"י

"חטא" - אלו חייבי כריתות³¹⁰.

ורמינהו:

"ואלו נערו שיש להן קנס:

הבא על אחותו" (כתובות כט.).!

אמרוה רבנן קמיה דרב הסדא:

משעת הערעה דפגמה - איפטור לה מקטלא.

ממונא - לא משלם, עד גמר ביאה.

הניחא למאן דאמר: 'הערעה - זו נשיקה',

אלא למאן דאמר: 'הערעה - זו הכנסת עטרה' מאי איכא למימר?

אלא אמר רב הסדא:

גון שבא עליה שלא כדרכה,

וחזר ובא עליה כדרכה.

רבא אמר:

מניחתו שלא יהרגנה, ורבי יהודה היא.

עד א, רב פפא אמר:

במפותה, ודברי הכל.

אביי אמר:

ביכול להציל באחד מאבריו, ורבי יונתן בן שאול היא.

דתנאי:

"רבי יונתן בן שאול אומר:

רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו,

ויכול להצילו באחד מאבריו, ולא הציל - נהרג עליו".

הבא על אחותו. כלומר אפילו בא על אחותו דלא קרינא בה ולו תהיה לאשה אפילו הכי קרינא בה ונתן האיש השוכב עמה דאתרבי מקראי בכתובות (דף כט:.) ואע"ג דחייב כרת לא מפטר מתשלומין ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ותשלומין יש כאן ואע"ג דלא אקטול פטור מתשלומין כדקיימא לן (שם ד' לה.) בכל חייבי מיתות בית דין שוגגין דנפקא לן מדתניא דבי חזקיה מה מכה בהמה לא חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוק בו וכו':

משעת הערעה. קרי ליה נבעלה ואפגימה במקצת ושוב אין מצילין אותה מגמר ביאה בנפשו וקנסא לא מיחייבי אלא משום גמר ביאה שהוא מוציא בתוליו והאי גמר ביאה לאו דווקא ביאת המירוק שהיא מזריע דקרא אבתולים קפיד דכתיב (דברים כב) נערה בתולה אשר לא אורסה אלא גמר ביאה דהכא הכנסת עטרה היא: **הניחא למאן דאמר.** ביבמות (ד' נה:.) הערעה דהוא כבעילה היינו נשיקת אבר איכא לאוקומה דפגימה היא דמיקרי בעולה ועדיין בתוליה לא יצאו לאיחיוביה קנסא דחמשים:

אלא למאן דאמר הערעה. שעשה הכתוב בכל התורה כבעילה זו הכנסת עטרה וגמר ביאה כגון דשפחה חרופה דכתיב בה שכבת זרע (ויקרא יט) היינו ביאת המירוק אין כאן הערעה פגם בלא הוצאת בתולים ונמצאו מיתה דניתן להציל ותשלומין באין כאחד:

שבא עליה. הוא או אחר כבר שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה: **ר"י היא.** דאמר לא ניתן להציל בנפשו:

רב פפא אמר. הא דקתני אחותו יש לה קנס במפותה קאמר דבת קנסא נמי היא ולהצילה לא ניתן דהא אינה מקפדת:

אביי אמר. לעולם באנוסה וכגון דיכול המציל להציל באחד מאבריו של זה שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול היא:

ויכול. הנרדף או הרואהו להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא בנפשו נהרג עליו:

³¹⁰ זה כנראה מדרש של הגמרא, אך יסוד הדין מופיע בברייתא: "אחד הרודף אחר חבירו להרגו ... ואחר חייבי כריתות - מצילין אותו בנפשו" ולכן מופיע המונח "ורמינהו".

במצות שבמיתה. שהוא מתכוין להרוג את חברו והכה את האשה הכתוב מדבר: **דכתיב ואם אסון יהיה.** ואי לא מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מקטיל אלא לאו ש"מ במתכוין וסתם רוצח ניתן להצילו בנפשו כדאמרין לעיל וזה רודף היה שהיה מתכוין ואפ"ה כתיב דאם לא יהיה אסון שאין כאן חיוב מיתה ענוש יענש דמי ולדות. אי אמרת בשלמא וכו'. כגון שיכול הרואה להציל באחד מאבריו דהוא לא ניתן להורגו הלכך אין כאן מיתה ויענש: **אלא אי אמרת וכו'.** אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להציל בנפשו: **דילמא שאני הכא.** להכי משלם ואע"ג (דליכא) צד מיתה משום דמיתה לזה ותשלומין לזה המיתה והתשלומין אינן באין לו ע"י אדם אחד שהמיתה באה עליו בשביל חברו שהיה מריב עמו והתשלומין דבעל האשה הן דאיניש דעלמא הוא הלכך לא מיפטר מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמיחייב אאידיך: **לא שנא.** אם היה כאן חיוב מיתה אין חילוק להתחייב תשלומין בין שהמיתה באה עליו בשביל בעל התשלומין בין שבאה עליו בשביל אחר פטור: **מתחייב בנפשו הוא.** ברדיפה זו דכלים הללו של שאר כל אדם הן דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור: **ורודף שהיה רודף.** אחר חברו להורגו וזה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים וכו':

["דבי יונתן בן שאול אומר:

רודף שהיה רודף אחר חברו להורגו, ויכול להצילו באחד מאבריו, ולא הציל - נהרג עליו".]

מאי טעמא דרבי יונתן בן שאול?

דכתיב: **"וכי ינצו אנשים"**³¹¹ (שמות כא, כב),

ואמר רבי אלעזר: במצות שבמיתה הפתוב מדבר,

דכתיב: **"ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפשי"** (שמות כא, כג),

ואפילו הכי אמר רחמנא: **"ולא יהיה אסון ענוש יענש"** (שמות כא, כב).

אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו, לא ניתן להצילו בנפשו,

היינו דמשפחת לה דיענש, כגון שיכול להציל באחד מאבריו.

אלא אי אמרת: יכול להציל באחד מאבריו,

נמי ניתן להצילו בנפשו - היכי משפחת לה דיענש?

דילמא שאני הכא, דמיתה לזה ותשלומין לזה.

לא שנא!

דאמר רבא:

רודף שהיה רודף אחר חברו, ושיבר את הכלים, בין של נרדף ובין של כל אדם - פטור.

מאי טעמא?

מתחייב בנפשו הוא.

ונרדף ששיבר את הכלים, של רודף - פטור, של כל אדם - חייב.

"של רודף - פטור" - שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו,

"של כל אדם - חייב" - שמציל עצמו במקומו חברו.

ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו, ושיבר את הכלים,

בין של רודף, בין של נרדף, בין של כל אדם - פטור.

ולא מן הדיון,

שאם אי אתה אומר כן - נמצא אין לך כל אדם שמציל את חברו מיד הרודף.

³¹¹ וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים

34. עד, א

רס"י

סבר לה מאבוא. בעבודת כוכבים דעונשים מן הדין והדר יליף שבת בחלול חלול מעבודת כוכבים מחלליה מות יומת (שמות לא) ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולא תחלל (ויקרא יח):

"אבל הרודף אחר בהמה, והמחלל את השבת, ועובד עבודה זרה - איז מצילין אותו בנפשו".

תנא:

"רבי שמעון בן יוחי אומר:

העובד עבודה זרה - ניתן להצילו בנפשו. מקל וחומר: ומה פגם הדיוט, ניתן להצילו בנפשו, פגם גבוה לא כל שכוני?"

וכי עונשין מן הדין?!

קא סבר: עונשין מן הדין.

תנא:

"רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:

המחלל את השבת - ניתן להצילו בנפשו",

סבר לה כאבוא דאמר: 'עונשין מן הדין'. ואתיא שבת ב'חילול' 'חילול' מעבודה זרה.

35. עד, א

רס"י

נתזה. שם האיש:
יעבור ואל יהרג. וחי בהם ולא שימות בהם:
 חוץ מעבודת כוכבים וכו'. לקמן יליף לה:
בפרהסיא. לקמן מפרש כמה פרהסיא:
לא תחללו. בפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו:
ואהבת את ה' אלהיך. משמע שלא תמירנו בעבודת כוכבים:
לכך נאמר וכו'. כלומר תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך:
מה רוצח יהרג ואל יעבור. ואם אמר לו הוי רוצח והרוג את הנפש ואם לאו הריני הורגך יהרג ואל יעבור:
סברא הוא. שלא תדחה נפש חבירו דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה והוא לא יעבור דכי אמר רחמנא לעבור על המצוות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא איבוד נשמה למה יהא מותר לעבור מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות:
מרי דוראי. אדון עירי ונכרי הוה:
מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. מי יודע שיהא דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חבירך הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה וכאן שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות שצוה על הרציחה:

אמר רבי יוחנן משום **רבי שמעון בן יהוצדק:**
 נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד:
 כל עבירות בתורה, אם אומרין לאדם: עבור, ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים.

ועבודה זרה לא?!
 והא תניא:

"אמר רבי ישמעאל:

מנין שאם אמרו לו לאדם: 'עבוד עבודה זרה ואל תהרג', מנין שיעבוד ואל יהרג?

תלמוד לומר: "וחי בהם"³¹² (ויקרא יח, ה) - **ולא שימות בהם. יכול אפילו בפרהסיא?**

תלמוד לומר: "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי" (שם כב, לב)!

אינהו דאמור כרבי אליעזר.

דתניא:

"רבי אליעזר אומר:

"ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" (דברים ו, ה), **אם נאמר: "בכל נפשך", למה נאמר: "בכל מאדך"?**

"בכל מאדך" - למה נאמר: "בכל נפשך"?

אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכה נאמר: "בכל נפשך", ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכה נאמר: "בכל מאדך".

גילוי עריות ושפיכות דמים?!

כדרבי.

דתניא:

"רבי אומר:

"מי פאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש פן הדבר הזה" (שם כב, כו) **וכי מה למדנו מרוצח?**

מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד,

מקיש רוצח לנערה המאורסה,

מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו.

מקיש נערה המאורסה לרוצח:

מה רוצח יהרג ואל יעבור, אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור."

רוצח גופיה מנא לן?

סברא הוא.

דההוא דאתא לקמיה דרביא³¹³,

ואמר ליה: אמר לי מרי דוראי: זיל קטליה לפלגיא, ואי לא קטלינא לך?
 אמר ליה: לקטלוך ולא תיקטול, מי יימר דדמא דידך סומק טפי?
 דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי!

³¹² "ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם"

³¹³ ע"פ מסורת הש"ס.

36. עד, א-ב

רפ"י

ואפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור. שלא ירגילו העובדי כוכבים להמריד את הלבבות לכך:
ערקתא דמסאנא. שרוך הנעל שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בעיני אחר כגון שיש צד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות צנועים אפילו שנוי זה שאין כאן מצוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני חביריו ישראל והאי פרהסיא מדבר בישראל:
אתיא תוך תוך. דעשרה בעיני וכולהו ישראל:
להלן. במרגלים:
והא אסתר פרהסיא הואי. ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה לקטלא:
קרקע עולם היא. אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה:
הנאת עצמו. שאין העובד כוכבים מתכוין להעבירו מיראתו אלא להנאת עצמו מתכוין שאני ואין כאן חלול השם ליהרג על כך:
הני קוואקי ודימוניקי. כלי נחשת שנותנין בהם גחלים גבוהין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן:
היכי יהבינן להו. יום חג היה לפרסיים שנוטלין משרתי עבודת כוכבים אור מכל בית ובית ומעמידין בבית עבודת כוכבים שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם היכי יהבינן להו ולא מסרי נפשיהו אקדושת השם הלא חק עבודת כוכבים הוא:
אלא. הואיל והעכו"ם אינו מתכוין להעבירו אלא להנאת עצמו מתכוין שצריך לאותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהעכו"ם אינו צריך לו אלא לחוק עבודת כוכבים הנאת עצמו הוא שצריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני:
קטיל אספסתא. קצור עשב מאכל בהמה:
לקטול. האספסתא ולא לקטליה העכו"ם דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי עצמו אין כאן חילול השם:
שדי לנהרא. להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא או שעת גזרת המלכות לקטליה ולא ליקטול אספסתא:

[אמר רבי יוחנן משום **רבי שמעון בן יהוצדק:**

נימנו וגמרו בעליית בית נתנה בלוד:
 קל עבירות בתורה, אם אומרים לאדם: עבור, ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים].

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן:

לא שנו אלא שלא בשעת השמד, אבל בשעת השמד, אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן:

אפילו שלא בשעת השמד, לא אמרו אלא בצניעא, אבל בפרהסיא, אפילו מצוה קלה - יהרג ואל יעבור.

מאי מצוה קלה?

אמר רבא בר רב יצחק אמר רב:

אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. **ב, עד,**

וכמה פרהסיא?

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן:

אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם.

פשיטא ישראלים בעינן,

דכתיב: **"ונקדשתי בתוך בני ישראל"** (ויקרא כב, לב).

בעי רבי ירמיה:

תשעה ישראל וגוי אחד מהו?

תא שמע:

דתני רב ינאי אחוה דרבי חייא בר אבא:

"אתיא תוף" תוף",

בתיב הבא: **"ונקדשתי בתוך בני ישראל"** (ויקרא כב, לב),

ובתיב התם: **"הבדלו מתוך העדה הזאת"** (במדבר טז, כא),

מה להלן עשרה, וכולהו ישראל,

אף באן עשרה וכולהו ישראל".

והא אסתר פרהסיא הואי!

אמר אביי:

אסתר קרקע עולם היתה.

רבא אמר:

הנאת עצמן שאני.

דאי לא תימא הכי, הני קוואקי ודימוניקי היכי יהבינן להו?

אלא הנאת עצמן שאני,

הכא נמי הנאת עצמן שאני.

ואזדא רבא לטעמיה,

דאמר רבא:

גוי דאמר ליה להאי ישראל:

'קטול אספסתא בשבתא ושדי לחיותא, ואי לא - קטילנא לך' - ליקטיל ולא לקטליה.

'שדי לנהרא' - ליקטליה ולא ליקטול,

מאי טעמא?

לעבורי מילתא קא בעי.

37. עד, ב - עה, א

רס"י

בן נח מוזהר על עבודת כוכבים כדאמר ב' מיתות (ד' נו.) ואם אמר עבור ואל תהרג מצוה היא לקדש את השם או לא: אבזרייהו. כל מידי דשייך בהו קדושת השם שייכא בהו דאם אומר לו לעבור על אותן מצות או יהרג ואם לא יקדש את השם יעבור עליהם הלכך האי נמי בכללן הוא: אבזרייהו. לוד אפרטנמניט ודוגמתו במנחות (דף עב:) עולה וכל אבזריהא: לדבר הזה. מאחר שקבל עליו נעמן שלא לעבוד עבודת כוכבים אמר לו לאלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר שאדוני נשען עי"י וכתוב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו: ואם איתא. דבן נח מוזהר על קדושת השם לא נימא ליה לך לשלום דמשמע דהודה לו נהי דלהוכיחו לא היה מצווה דהוכח תוכיח את עמיתך כתיב (ויקרא יע) ולא גר תושב מיהו אודויי לדבר איסור לא לודויי: בצנעה. נעמן בצנעה הוה ולא היו ישראל בבית רמון שהוא משתחוה לשם וגבי קדושת השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו נצטוו בני נח עליה לא נצטוו לקדשו בתוך הכותים אלא בתוך ישראל:

בעו מיניה מרבי אמרי: בן נח מצווה על קדושת השם או אין מצווה על קדושת השם?

אמר אבוי:

תא שמע:

"שבע מצות נצטוו בני נח",

ואם איתא תמני הויין!

אמר ליה רבא:

אינהו וכל אבזרייהו.

מאי הוי עליה?

אמר רב אדא בר אבהו אמרי בי רב:

קתיב: "לדבר הזה יסלח ה' לעבדך,

בבוא אדני בית רמון להשתחוה שמה,

והוא נשען על ידי והשתחוית" (מלכים ב' ה, יח),

וקתיב: "ויאמר לו לך לשלום" (שם, יט).

עה, א ואם איתא לא לימא ליה!

הא - בצנעה,

הא - בפרהסיא.

38. עה, א

רס"י

העלה לבו טינא. נימוק מרוב
 אהבה נטמטם לבו והעלה חולי:
משום פגם משפחה. האשה
 שהיו בושיין בדבר:
שלא יהו בנות ישראל פרוצות
בעריות. לעמוד בפני האנשים
 לתת בהם עיניהם וימסרום
 להם לביאה:
ולינסבה מינסב. דאין כאן
 פרוצות בעריות דכולהו ליעבדן
 הכי ולינסבן ואין כאן עבירה
 אלא מצוה:
לא מיתבא דעתיה. ולא ירפא
 בכך:
מיום שחרב בית המקדש. כשל
 הכח מדאגות רבות ואין רוח
 קמה באיש להיות תאב לאשתו
 לפיכך ניטל טעם ביאה:
וניתן לעוברי עבירה. שיצר הרע
 תוקפן ומרבה תאותן:
דכתיב ולחם סתרים ינעם.
 לישנא מעליא נקט כמו כי אם
 הלחם אשר הוא אוכל (בראשית
 לט):

אמר רב יהודה אמר רב:
 מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא,
 ובאו ושאלו לרופאים.
 ואמרו: אין לו תקנה עד שתבעל לו.
 אמרו חכמים: ימות ואל תבעל לו.
 תעמוד לפני ערומה.
 ימות ואל תעמוד לפני ערומה.
 תספר עמו מאחורי הגדר.
 ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר.

פליגי בה רב יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני.
 חד אמר: אשת איש היתה.
 וחד אמר: פנויה היתה.

בשלקמא למאן דאמר 'אשת איש היתה', שפיר
 אלא למאן דאמר 'פנויה היתה' מאי כולי האי?

רב פפא אמר:
 משום פגם משפחה.

רב אחא בריה דרב איקא אמר:
 כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות.

ולינסבה מינסב!

לא מיתבה דעתיה,

כדרבי יצחק.

דאמר רבי יצחק:

מיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה,
 שנאמר: "מיום גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם" (משלי ט, יז).

הדרן עלך בן סורר ומורה